

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI AÇISINDAN EKSLİBRİS
SANATI
(Örnek Uygulamalar ve Grafik Tasarım Çözümleri)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN	HAZIRLAYAN
Yrd. Doç. Dr. Tamer KAVURAN	İsmail ASLAN

ELAZIĞ - 2014

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI AÇISINDAN EKSLİBRİS SANATI
(Örnek Uygulamalar ve Grafik Tasarım Çözümlmeleri)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Tamer KAVURAN

HAZIRLAYAN
İsmail ASLAN

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr.**

2.

3.

4.

5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr Zahir KIZMAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Görsel İletişim Tasarımı Açısından Ekslibris Sanatı
(Örnek Uygulamalar ve Grafik Tasarım Çözümleri)****İsmail ASLAN****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İletişim Bilimleri Anabilim Dalı****Elazığ – 2014, Sayfa: VIII + 72**

Bu araştırma ile ekslibris sanatının, görsel iletişim tasarımı açısından incelenmesi ve önemi vurgulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ekslibris çalışmaları incelenerek örnek uygulamalar yapılmış, grafik tasarım çözümleri sunulmuştur. Dör bölümden oluşan tezin birinci bölümünde, “Kitabın Tapusu Olarak Ekslibris” ana başlığı altında ekslibrisin tanımı, tarihsel süreçte gelişimi, ülkemizde ekslibris sanatının yaygınlaşması, ekslibris tasarımı, ekslibrislerde konular, ekslibris koleksiyonculuğu, Türkiye’de ve dünyada ekslibris etkinlikleri, ulusal ve uluslararası ekslibris sanatçılarının çalışmalarıyla örneklendirilmiştir. İkinci bölümünde, ekslibris baskı teknikleri, ekslibris çoğaltma teknikleri ve ekslibris baskı simgelerine yer verilmiş, kitaplar ve ekslibris arasındaki tarihsel ilişki anlatılmıştır. Üçüncü bölümünde, tezin problemi, önemi ve amacı üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümünde, yabancı ve Türk ekslibris sanatçılarına ait ekslibrisler, görsel tasarım ilkeleri açısından incelenmiş, bulgular ve yorumlara dayandırılmıştır. “**Örnek Uygulama ve Çözümler**” başlıklı beşinci bölümde ekslibris sanatından yola çıkılarak, tez sahibinin kendi çalışmaları örnek alınmış, farklı teknik ve üslupla yapılmış ekslibris çalışmaları çözümlenmiştir. Teknik eleştiri ve göstergebilim açısından ele alınan çalışmalar, konu ve içerik, kompozisyon, renk, çizgi, doku, form, ışık- gölge ve perspektif öğeleriyle incelenmiş, iç dinamikleriyle anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekslibris, sembolizm, sanat, göstergebilim, görsel iletişim, grafik tasarım, kompozisyon, renk, çizgi, doku, form

ABSTRACT**Postgraduate Thesis****Exlibris Art In Terms of Visual Communication Design
(Model Applications and Graphic Design Analysis)****İsmail ASLAN****Fırat University****Institute of Social Sciences****Department of Communication Sciences****Elazığ – 2014, Page: VIII + 72**

With this study, the art of the exlibris was emphasized and studied for visual communication design. For this purpose, exlibris works was examined and some practice was made. And graphic design solutions were presented. In the first part of thesis which consists of four parts, under the heading of “Exlibris as Deed of Book” the definition of exlibris, its progress in historical period, widespreading of exlibris art in our country, exlibris design, the themes in exlibris, exlibris collecting, exlibris events in Turkey and in the world are exemplified with the works of national and international exlibris artists. In the second part, exlibris printing techniques, exlibris duplication techniques and exlibris printing signs are given, historical relation between books and exlibris are represented. In the third part, the problem, importance and aim of thesis are emphasized. In the fourth part, under the heading of “**Examples of application and analyzes**”, starting from exlibris art, the works of thesis owner are taken as an example as well as the exlibris works that were done with different techniques and style are analysed. These works that are taken in terms of criticism and semeiology are examined with theme and content, composition, colour, style, configuration, form, light and shade and perspective elements and tried to be given a meaning with its internal dynamics.

Key words: Exlibris, symbolism, art, semeiology, visual communication, graphic design, composition, color, line, tissue, form

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
RESİMLER LİSTESİ	VI
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KİTABIN TAPUSU OLARAK EKSLİBRİS	2
1.1. Ekslibris	2
1.2. Ekslibrisin Tarihsel Gelişimi	4
1.3. Türkiye'de Ekslibris	11
1.4. Ekslibris Tasarımı	18
1.5. Ekslibrislerde Konular	18
1.6. Ekslibris Koleksiyonculuğu	19
1.7. Türkiye’de ve Dünyada Ekslibris Etkinlikleri	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. EKSLİBRİS BASKI TEKNİKLERİ.....	23
2.1. Ekslibris Baskı Teknikleri	23
2.1.1.Yüksek Baskılar (x).....	23
2.1.2. Çukur Baskılar (C)	25
2.1.3. Düz Baskılar (L)	28
2.1.4. Ara Baskılar (S).....	29
2.1.5. Elektronik Baskılar (CD), (CGD).....	29
2.1.6. Fotografik Yöntemle Ekslibris (P)	30
2.1.7. Karışık Teknik Baskılar (MT)	30
2.3. Ekslibris Baskı Simgeleri.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	35
3.1. Araştırmanın Problemi.....	35
3.2. Araştırmanın Amacı.....	35

3.3. Araştırmanın Önemi	35
3.4. Araştırma Metodolojisi	36
3.5. Tanımlar.....	36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÖRNEK UYGULAMA VE ÇÖZÜMLEMELER	38
4.1. Tasarım Unsurları	38
4.1.1. Çizgi	38
4.1.2. Şekil	39
4.1.3. Renk.....	39
4.1.4. Değer	40
4.1.5. Doku	40
4.2. Tasarım İlkeleri.....	41
4.2.1 Bütünlük	41
4.2.2. Farklılık	42
4.2.3. Vurgu	43
4.2.4. Denge.....	43
4.2.5. Alan	44
4.2.6. Zıtlık (Karşıtlık).....	45
4.2.7. Ritim (Devamlılık)	45
4.2.8. Oran/Orantı.....	45
4.3. Julian Dimitrov JORDANOV	45
4.4. Gennady PUGACHEVSKY	47
4.5. Martin R. BAEYENS	49
4.6. Hasip PEKTAŞ	51
4.7. Vladimir SUCHANEK	52
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	54
KAYNAKLAR	67
ÖZGEÇMİŞ.....	70

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. 1400 yıllarında III. Amenhophis kitaplığı için yapılmış olan Ekslibris.....	4
Resim 2. 1470 – 1480 yıllarında Brandenburg ailesi için yapılan ekslibris.....	5
Resim 3. 1450 yıllarında Hans IGLER için yapılan ekslibris (19 x 14 cm).....	6
Resim 4. Albrecht DURER, Almanya, X1(172x120) 1503 öncesi.....	7
Resim 5. Martin R. Baeyens.....	9
Resim 6. Julian JORDANOV.....	10
Resim 7. Juri JAKOVENKO.....	10
Resim 8. Deniz mühendisliği öğrencisi Osman Nuri'ye ait bir mühür	11
Resim 9. Robert Kolej yıllığından bir Ekslibris – 1932	12
Resim 10. Şükrü ERTÜRK, C, 100/120 mm	16
Resim 11. Hasip PEKTAŞ, X2, 130/130 mm	17
Resim 12. İsmail ASLAN, CGD, 130/65 mm.....	17
Resim 13. Ağaç Baskı (X1) Guilan QIU, 120/120 mm	23
Resim 14. Ağaç Oyma Baskı (X2), Mikhail VERKHOLANTSEV, 136/103 mm	24
Resim 15. Linolyum Baskı, (X3) Lukasz CYWICKI, 100/90 mm.....	24
Resim 16. Damga Baskı (X5), Hasip Pektaş, 105/75 mm	24
Resim 17. Plastik Oyma (X6), Qing LIU, 115/115 mm.....	25
Resim 18. Yüksek Baskı (X7) (1934) Mikulas GRANDA, 14/10 cm	25
Resim 19. Çelik Oyma (C1), W. PFEILER, 48/60 mm	26
Resim 20. Bakır Oyma (C2), Lembit LOHMUS, 2002	26
Resim 21. Asitle Yedirme (C3), Juri JAKOVENKO, 150/150 mm	26
Resim 22. Kuru Kazı (C4), Folmarska MAKUCH, 110/95 mm.....	27
Resim 23. Asitle Yedirme (C5), Giancarlo POZZI, 127/110 mm	27
Resim 24. Mezotint (C7), Eduard Georgiev PENKOV, 132/93 mm.....	27
Resim 25. Oyma Plastik Baskı (P8), Alina VIAL, 130/130 mm	28
Resim 26. Litografi (L), Huangxin ZHAN, 130/90 mm	28
Resim 27. İpek Baskı (S1), Zhuo CHEN, 110/75 mm	29
Resim 28. Bilgisayarla Tasarlanmış Ekslibris (CGD), Peter DIETSCH, 120/80 mm ...	29
Resim 29. Karışık Teknik (MT), Veselin DAMYANOV-VES, 110/130 mm.....	30
Resim 30. Ofset Baskı (P7), Rartko CIRIC, 70/93 mm	30
Resim 31. Klişe Baskı (P1), Jeanne Bieruma Oosting.....	31

Resim 32. Bilgisayarla oğaltma (CRD), Sofie CHERCHIE, 50/92 mm	31
Resim 33. Fotolito ve Ofset Baskı (P6+P7), O. KUCHENBAUER, 30/62 mm.....	32
Resim 34. Julian Dimitrov JORDANOV,C3+C5, 88/109 mm	46
Resim 35. Gennady PUGACHEVSKY, X6, 96/120 mm	48
Resim 36. Martin R. Baeyens, CGD, 94/145 mm	49
Resim 37. Hasip PEKTAŞ, X3, 130/130 mm	51
Resim 38. Vladimir SUCHANEK, L1, 120/100 mm.....	52
Resim 39. İsmail ASLAN, C4, 120/80 mm	54
Resim 40. İsmail ASLAN, C4, 120/90 mm	59
Resim 41. İsmail ASLAN, C4, 110/75 mm	61
Resim 42. İsmail ASLAN, C3, 90/90 mm	62
Resim 43. İsmail ASLAN, C4, 110/85 mm	64

ÖNSÖZ

Ekslibris sanatı hakkında araştırma yaparken, Hacettepe Üniversitesi, I. Ulusal Mezuniyet Sergisi ve Sempozyumu'na davetli olarak katılmamı sağlayan ve Ekslibris Sanatı ile tanışma fırsatını veren İstanbul Ekslibris Derneği Başkanı ve Işık Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü Başkanı Sayın Prof. Hasip Pektaş'a,

Ekslibris sanatını bana aşılayan ve bu konuda her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Doç. Dr. Hüseyin Demir'e,

Fikirleriyle bana rehberlik eden, katkıda bulunan, tez danışmanım ve Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü Başkanı Sayın Yrd. Doç. Dr. Tamer Kavuran'a,

Yüksek lisans tezi çalışmamda beni eleştirileriyle yönlendiren, değerli jüri üyelerim; Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü Başkanı Sayın Doç. Dr. Mustafa YAĞBASAN' a ve Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali Sırrı YILMAZ' a,

Bu süreçte manevi desteğini ve sabrını esirgemeyen eşim Şermin ASLAN' a teşekkürlerimi sunarım.

Elazığ-2014

İsmail ASLAN

GİRİŞ

Kitap, düşünce ufkunu geliştirip, geniş bir görüş açısı sağlayarak, olayları inceleme yeteneği kazandırır. Bu ise insanlarla ilişkileri güçlendirmekte, kişiye daha sosyal bir karakter kazandırmaktadır. Dahası, geniş kelime dağarcığı, insanın daha fazla kavramla düşünebilmesini de sağlar. Yani düşünce kapasitesini, kültür düzeyini artırır ve değerli kılar. Böylelikle kitap, insan yaşamında önemli bir iletişim aracı olmuştur. Bu iletişim aracını muhafaza etmek ve koruma ihtiyacı, kitabın etiketi olan ekslibrisi, iç kapağına yapıştırma zorunluluğunu doğurmuştur.

Kitabın iç kapağına yapıştırılan ekslibris; kitap sahibini tanıtan, kitabı hırsızlıktan koruyan, kitabı ödünç alan kişiyi geri götürmesi konusunda uyarıcı bir iletişim aracıdır. Boyut olarak küçük, içerik olarak büyük grafiksel çalışmalardır.

Bu araştırmada da bir iletişim aracı olan ekslibrisin, görsel iletişim tasarımı açısından incelenmesi problemin özünü oluşturacaktır. Biçim unsurları olan yazı ve tasarım sorunları, ekslibris uygulamalarındaki tekniklerin tanıtılması, grafik tasarımı açısından çözümlemeleri, özel simgelerle gösterilmesi, kullanılış biçimi ve amacı, Türkiye ve dünyada gelişimi de araştırmanın alt başlıklarını meydana getirecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KİTABIN TAPUSU OLARAK EKSLİBRİS

1.1. Ekslibris

Ekslibris, kitapseverlerin kitaplarının iç kapağına yapıştırdıkları üzerinde adlarının ve değişik konularda resimlerin yer aldığı küçük boyutlu özgün yapıtlardır. Kitabın kartviziti ya da tapusudur. Sözcük olarak "...’nın kitaplığından" veya "...’nın kütüphanesine ait" anlamına gelir. Örneğin üzerinde "Ekslibris Mürşide İçmeli" yazan bir çalışma, " Mürşide İçmeli’nin kitaplığından" anlamını taşır ve onun sahibi olduğu kitaplarda kullanılır. İngilizce karşılığı " Bookplate" olan ekslibris için, İngiliz sanatçı Gordon Craig; tıpkı sahibini tanıtmaya ve eğer kaybolursa geri dönmesini sağlama işlevi gören köpek tasmaına benzetip;"Bir kitap için ekslibris, bir köpek için tasma gibidir." demektedir (Pektaş, 2003: 13).

Latince'den gelen, "Ex-libris" olarak yazılan ve İngilizce karşılığı "*Bookplate*" olan ekslibris önemli bir iletişim aracıdır. Bir ihtiyaç grafiği olarak doğmasına karşın, estetik kaygılarla yapılan özgün yapıtlardır. Sanatı, insanın elleri arasına, kitapların içine kadar getirip, onun büyüleyici sıcaklığını hissettirmektedir. Uzun bir geçmişe sahip bu sanat dalı, aynı zamanda yapıldığı dönemin kültürel özellikleri günümüze taşıyıp; sanatçı, tasarımcı, sanatsever ve koleksiyoncu arasında bir köprü görevini yerine getirmektedir (Pektaş, 2003: 13).

Exlibrisli kitapların sahibi "okur" ile "kitap" arasında gizemli bir ilişki vardır. Ona değişik bir gözle bakar. "Değişik gözle bakış"ın ilk evresi, "nesne"yi (kitap) sevmektir" (Ergün 2004: 67).

Exlibrisin üzerinde, kitabın sahibinin adının yanı sıra, varsa tanınmış simgesi, bu simgenin dışında resim ya da uygun bir söz, kitaplıkta kitabın sıra numarası, yeri, istenirse süsleyici elemanlar, kitabı edinme tarihi ve kaynağı gibi öğeler de yer alabilir. Bu öğelerin dışında exlibriste genellikle exlibris tasarlayan sanatçının imzası, simgesi, baskı tarihi, baskı tekniği işareti, basım sıra düzenindeki üretim numarası gibi bilgiler de bulunabilmektedir (www.mimoza.marmara.edu.tr, 2013).

Bunun yanı sıra, ABD’de tasarlanan bazı güncel exlibris örneklerinin "library of..." ifadesi şeklinde, hiçbir sanatsal kaygı taşımaksızın bir etiket niteliğinde kullanıldığı da bilinmektedir (Okur 1998: 1).

Önceleri sadece kilisenin ve prenslerin ellerinde bulunan çok değerli el yazması kitaplar, matbaanın icadıyla alt düzeydeki soyluların ve eğitim görmüş burjuva sınıfının da eline geçmeye başlamıştır. Böylece tek sayı olma durumunu kaybeden bu kitapların, hırsızlıktan ve değiştirmelerdeki kaybolmalardan korunması için özel bir mülkiyet işareti gerekliliği doğmuştur. Bu işaretler kitap sahibini simgeleyen çizimler olup, zamanla övünç kaynağı olmaya da başlamıştır. Ekslibrisin doğuşunu bu ilişki içinde görebilmekteyiz. Büyük kitap koleksiyonlarına sahip ortaçağ manastırlarındaki kitaplarda da bu tür semboller kullanılmış, hatta ödünç verilen kitaplara özen gösterilmesi için ricalarda bulunulmuş, kaybolursa verilecek cezalar ve tehditler yazılmıştır. Barselona'daki San Pedro Manastırı Kütüphanesi'ndeki 19. yüzyıldan kalma bir el yazması kitap daki uyarı: "Kim ki bir kitabı sahibinden çalar; ödünç alır ve geri vermez, kitap elinde yılan olsun. Her yanına inme insin, tüm uzuvları işe yaramaz olsun. Acılar içinde kıvransın. Merhamet dilemek için yalvarır olsun. Acıları yoklukta şarkı söyleyene değin dinmesin. Ölmeyen yılanı karşın, kitap kurtları kemirsin bağırsaklarını. Son cezasına giderken, cehennem alevleri yutsun onu." (Manguel, 2001: 284).

1995'deki bir ekslibris sergisinde Mengü Ertel, ödünç alanlar geri getirsin diye kitaplarına "Bu kitap Mengü Ertel'den çalınmıştır" yazdığını, dolaylı olarak ekslibris yaptığını söylemiştir. Bazı kitaplarda "Kitapçıya gidip kendinize bir tane satın alın" veya "Bu kitap benim / Bu yüzden adımy yazıyorum / Eğer sen bu kitabı çalmak istersen / Boğazından asılacağını bilmelisin...", gibi uyarılara rastlanmaktadır. "Herkes ödünç alabilir, fakat centilmen olan geri getirir", Onu ödünç aldıysan özgürce kullan / Kötü kullanmaktan kaçın, dikkat et / Oku, fakat kaybetme ve başkasına verme / Sonra onu sahibine geri ver", "Sahibinin adını görüyorsunuz, bu kitabı çalarsanız utanırsınız", "Bu kitabı çalmak cennetin kapılarını kapatır / Onu tahrip etmek cehennem kapılarını açar / Kim bu kitabı izinsiz alırsa / Bütün Japon tanrıları tarafından cezalandırılacaktır" (Keenan, 2003: 9) gibi veciz sözler ise bu konudaki diğer ilginç örneklerdir (Pektaş, 2003: 13).

1800 yıllarına kadar daha çok soyluların ve din kurumlarının sembolü olarak kullanılan ekslibrisler, 19. yüzyıl ve özellikle de 20. yüzyıldan sonra tamamen estetik kaygılar taşıyan nesneler olarak ele alınmışlardır. Ebatı küçük ama ifadesi güçlü olan bu yapıtlar, özgünlükleriyle dün olduğu gibi bugün de ilgi çekmeyi sürdürmektedir.

Ekslibrisin ilk bulunduğu yer olan Almanya'da sözcük, “Bibliothekzeichen” ya da “kitap etiketi” olarak geçmektedir. Almanların kullandığı “Exlibris” ile Fransızların, Belçikalıların ve Hollandalıların kullandığı Latin kökenli “Ex-libris / Ex libris”, bu konuda kullanılan tek sözcüktür (Pektaş, 2003: 13).

1.2. Ekslibrisin Tarihsel Gelişimi

Günümüz anlamında olmasa da ilk ve en eski örnek olan exlibrisin, M.Ö.1400 yıllarında açık mavi renk bir fayans üzerine (Resim: 1) yapıldığı ve bunun da Mısır Kralı III. AMENHOTEP'in diğer adıyla III. AMENHOPHIS'in kitaplığına ait ve 62x38x4,5 mm boyutlarında olduğu sanılmaktadır. Bu tür levhaların papürüs rulolarını korumak için kullanılan ağaç sandıklara takıldığı tahmin edilmektedir. (Pektaş 2003:15). Bazı araştırmacılar da exlibrisin, M.Ö. 600 yıllarında yaşamış, kültür ve sanata büyük önem veren Asur Kralı ASURBANIPAL zamanından kaldığını öne sürülmektedir. (Rona, 2003: 92). Elyazması kitapçılığın ve kitap ticaretinin 5. yy.'da Yunanistan'da sonra da Roma ve diğer doğu ülkelerinde yapıldığı bilinmekle birlikte o döneme ait exlibris örneklerine rastlanamamıştır (Temel 1997: 59).

Resim 1. 1400 yıllarında III. Amenhophis kitaplığı için yapılmış olan Ekslibris

Kaynak: <http://www.bookplate.org/gallery/martin-baeyens>, Erişim: 23.03.2014

Avrupa’da 15. Yüzyılın ortalarında Guterberg’in matbaayı icat etmesinden önce kitaplar, manastırlarda her zaman elle yazılmıştır. Elle yazılmış sınırlı sayıdaki kitapların sahipleri bazen kitabın kapağının içine kendi özelliklerine uygun armalar koymayı adet edinmişlerdir. Bu kitaplar çalınmasından korkulduğu için kütüphanelerdeki masaların ayaklarına bile zincirlenmişlerdir. Gutenberg’in matbaanın icadından sonra kitaplıkların büyümesiyle ekslibris gereksinimi biraz daha artmıştır. Gerçek anlamda ilk ekslibrisin 15. Yüzyılın üçüncü çeyreğinde Güney Almanya’da kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bunlardan ikisi, Hildebrand Brandenburg ve Wilhelm Von Zell isimli kitap sahiplerinin adına yapılmıştır. Bu ekslibrisler ağaç üzerine elle boyanmış basit bir arma ve sahibinin eliyle yazılmış bir sözden oluşmaktadır. Yazıda; Almanya’da Buxheim Manastır’na armağan edilmiş olan bu kitapların sahiplerinin ruhu için dua edilmesi yalvarılmaktadır (Resim: 2). Üzerinde Brandenburg ailesi arması olarak da bilinen, burnu halkalı bir öküzün yer aldığı kalkanı tutmakta olan meleğin remedildiği ekslibrisin boyutu; 6,35 x 6,35 cm’dir. 1470-1480 yılları arasında yapılmış olan bu yazısız ekslibris artık kağıtlara basılmış ve elle renklendirilmiştir (Pektaş, 2003: 15).

Resim 2. 1470 – 1480 yıllarında Brandenburg ailesi için yapılan ekslibris

Kaynak: <http://www.bookplate.org/gallery/martin-baeyens>, Erişim: 23.03.2014

Bu Ekslibrislerde üzerinde Brandenburg ailesi arması olarak bilinen burnu halkalı bir öküzün yer aldığı kalkanı tutmakta olan melek resimlenmiştir. 1470 – 1480 yılları arasında yapılmış olan bu yazısız ekslibris artık kağıtlara basılmış ve elle renklendirilmiştir. Aynı zamana ait diğer ekslibriste ise, 1450 yıllarında “İgler” (kirpici) takma adıyla bilinen Alman papaz Johannes KNABRNBERG için yapılan ve çayırdaki çiçeği ısırarak bir kirpinin resimlendiği ekslibristir. Ekslibrisin üst kısmında bir şerit içinde “ Hanns Iglers öpsün sizi” sözcükleri yer almaktadır(Resim: 3). Buradaki amaç, kitabı ödünç alan kişiye, kitabı geri getirdiğinde öpücükle ödüllendirileceği aksi takdirde kızgın oklu kirpinin mızraklarına hedef olacağını hatırlatmaktır. Siyah mürekkeple yapılmış olan, fakat üzerinden yüzyıllar geçmesiyle kahverengiye dönüşen bu ilk ekslibris, bugünkü standart boyutlarından büyük olup; 19 x 14 cm’dir (Pektaş, 2003: 15).

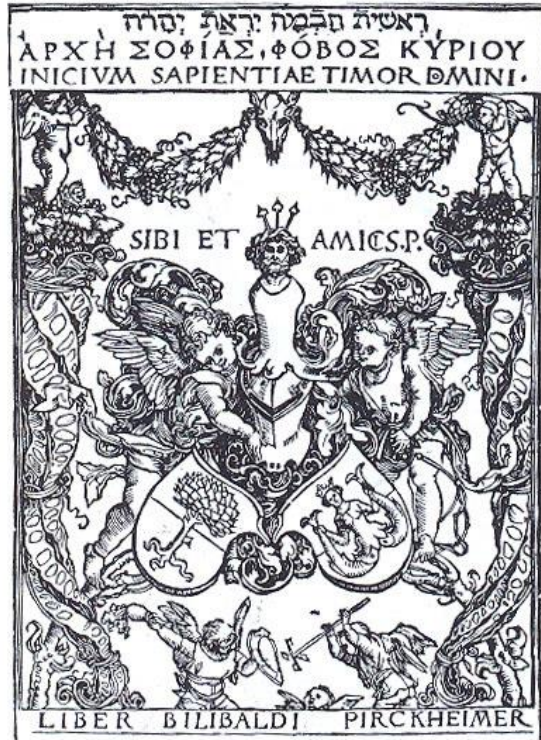
Resim 3. 1450 yıllarında Hans IGLER için yapılan ekslibris (19 x 14 cm)

Kaynak: SCHMITT Anneliese, (1986), *Deutsche Exlibris*, Koehler & Amelang, Leipzig.

16. yüzyıldan itibaren kitapların çoğaltılmasıyla yaygınlaşan exlibrisler, ünlü sanatçılar tarafından yapılmışlardır. Örneğin: Albrecht DURER, cömert biri olan Pirekheimer’in bu ekslibrisinde “kendisi ve arkadaşları için” anlamına gelen “SIBI ET AMICIS” yazısını da kullanmış; böylece bu kitaplardan Pirekheimer’in arkadaşlarının da yararlanabileceğini ifade etmiştir. İsmi önündeki Latince “LIBER” sözcüğü ise “Willibald’ın kitapları” anlamına gelmektedir. Liber yerine daha sonraları Ekslibris sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır. 1503 öncesi yapılan bu ekslibrisin boyutu 20 x 14

cm'dir”(Resim: 4). Genellikle özgün baskı tekniklerinde uygun kalınlık ve boyutlarda kâğıtlara kopyalar alınıp çoğaltılan ekslibrislerin kitap ciltlerinin üzerine soğuk damga presle yapılan kabartmalara rastlanmaktadır. “Supra libros” denilen bu soğuk damgaların işlev ya da kompozisyon yapılarında farklılıklar bulunmaz, yalnızca teknik uygulama farklıdır. “17. yy.da çokça ilgi gören ekslibris 19.yy.da ciltçilik sanatının yeniden ortaya çıkmasıyla gündeme gelmiştir (Pektaş, 2003: 16).

Ekslibrisler, ortaya çıkışından 17. Yüzyılın ilk yarısına kadar daha çok arma teması içermektedir. Orta Çağ'dan itibaren silah,zırh ve kalkanlarda, içinde gizlendiği süvarinin uzaktan bile tanınmasına izin verecek şekilde ayırt edici işaretler bulunurdu. Bu silah ve malzemeler, kitaplık sahibi kültürlü insanlar arasında bir sahiplik işareti yada kitap sahibini daha çabuk tanıtan bir flama olarak kabul görmüştür. Kişinin ismini belirtecek bir yazıya da ihtiyaç duyulmamıştır. O dönemde arma temalı ekslibrislere yönelmesinin nedeni buna bağlanmaktadır. 17.yüzyılın ortalarına kadar Fransa'da fazla rağbet görmeyen ekslibris, 18. Yüzyılda ciltçilik sanatının gelişmesiyle tekrar ortaya çıkmıştır. Bu arada birçok ünlü kişi de bu sanata ilgi duymuştur. XV. Luis ve gözdesi Pompadour Markizi, Başkan Henault gibi zamanın önemli kişileri ekslibris yaptırmışlardır (Pektaş, 2003: 18).

Resim 4. Albrecht DURER, Almanya, X1(172x120) 1503 öncesi

Kaynak: PEKTAŞ Hasip, (2003), Exlibris, AED Yayınları, Ankara.

Ekslibrislerde 20. yüzyıla kadar pek çok motif yer almıştır. Armalar, 19. Yüzyıla kadar en çok kullanılan motifler olmuştur. Bunların üzerine sahibinin adı yanında her özdeyiş veya parola da eklenmiştir. 15. yüzyıl ekslibrislerinde Gotik tarzdaki yazıların etkisi görülür. 16. Yüzyılda ise Rönesansın etkisiyle armaların çevresi mimari motifler ve çerçevelerle süslenmiştir. Bunun yanında tipografik ve portreye yönelik ekslibrisler de ortaya çıkmıştır. 17. Yüzyıl ekslibrislerinde Barok etkisi görülmüştür. Dini ve erotik konularda resimler yapılmış, betimlemeler ve bezemeler daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Önceleri sadece mimari figürler kullanılırken zamanla İtalyan üslubunun etkisiyle küçük melek resimleri, figürler ve doğadan çiçekler kullanılmaya başlanmıştır (Pektaş, 2003: 18).

18. yüzyıldan itibaren ise doğa ve iç mekan betimlemelerine yönelinmiş, bu mekanlar bazen fantastik öğeler, bazen kitabın bulunduğu kitaplıktan görüntüler şeklinde resimlenmiştir. Bu dönemin ekslibrislerinin bir kısmını, o günün sanat anlayışına uygun olarak, deniz kabukları ve sarmal çiçek motifleri süslemiştir (Pektaş, 2003: 18).

19. yüzyılda endüstri devrimiyle kitabın varlığı güçlenmiş, hızlı baskı teknolojisinin bulunmasıyla bilimsel, ekonomik gelişmenin, entelektüel değişimin temelleri atılmıştır. Sadece özel kitaplıklar gelişmemiş, büyük kütüphaneler de kurulmuştur. Artık görülmemiş sayıda kitap üretilmeye başlanmıştır. Kitap basımının artmasıyla birlikte her kitaba ve kitap sahibine özgü tasarımlar yerine daha dar anlamda, basit mühürler, damgalar ekslibris olarak kullanılmaya başlanmıştır. 19. Yüzyılın sonlarında ise ekslibris sanatında yeni bir canlanma yaşanmış, hatta kitlelere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde ekslibris koleksiyonculuğu keşfedilmiş ve yaygınlaşmıştır. Bu konuda kuramsal araştırmalar yapılmaya, kitap ve dergiler yayımlanmaya ve koleksiyoncuların toplandığı dernekler kurulmaya başlanmıştır. 1891'de Almanya'da, 1894'de Fransa'da, 1908'de İsviçre ve İtalya'da, 1918'de ise Belçika'da kurulan ekslibris dernekleri, basılmış kitaplarıyla ve belgeleriyle ekslibris için önemli gelişmeler sağlamışlardır. Zamanla bu dernekler çoğalmış, üyelerinin ülke sınırlarını aşacak boyutta ekslibris değişiminde bulunabilmeleri için dergiler yayımlamışlar, yarışmalar düzenlemişlerdir (Pektaş, 2003: 19).

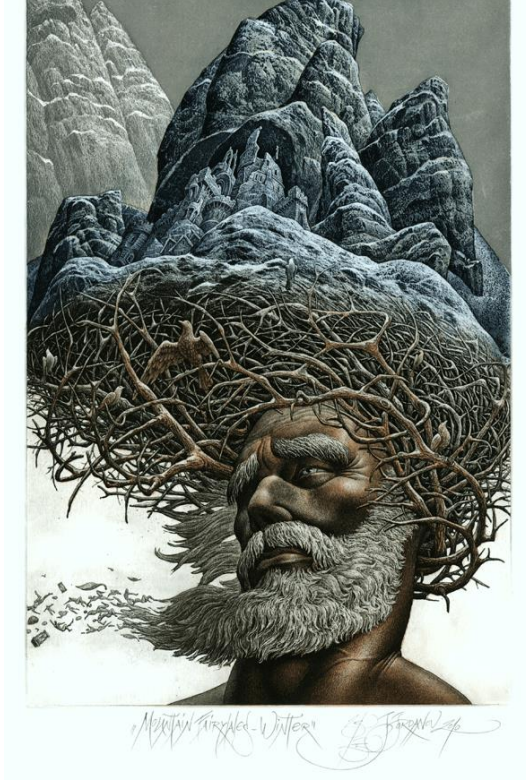
1900 yıllarında birçok sanatçı, yeni arayışlara yönelmiş, uygulamalı sanatların üslup ve yaklaşımlarının ekslibrislere de yansımaları sağlamışlardır. Günümüz ekslibris sanatçılarıyla çok geniş bir yelpaze oluşturmak mümkün olmaktadır. Yurtdışında; çukur

baskı ekslibrisleriyle Bulgaristan'dan Julian Dimitrov, Yüksek baskı ekslibrisleriyle Fransa'dan Jean Marcel BERTRAND, Belçika'dan Mark SEVERIN, Gerard GAUDAEN, Frank Ivo Van DAMME, Rusya'dan Anatolia KALASCHNIKOW, Evgenij BORTNIKOV, Mikhail VERKHOLANTSEV, Polonya'dan Ryszard TOBIANSKI, Çekoslovakya'dan Miroslav HOURA, Ukrayna'dan Arkady PUGACHEVSKY, litografi ekslibrisleriyle Çekoslovakya'dan Marcel HASCIC, Slovakya'dan Vladimir GAZOVIC, Serigraf baskı ekslibrisleriyle Belçika'dan Martin R. BAEYENS, Japonya'dan Masao OHBA, Bilgisayar tasarımı ekslibrisleriyle Belçika'dan Kurt Herman Sylvia DEHUYSSER, Ukrayna'dan A. Vigovsky RUSLAN, Hollanda'dan Wim ZWIERS, Sırbistan'dan Rastko CIRIC dikkat çeken sanatçılardır (Pektaş, 2003: 19).

Resim 5. Martin R. Baeyens

Kaynak: <http://www.bookplate.org/gallery/martin-baeyens>, Erişim: 23.03.2014

Resim 6. Julian JORDANOV

Kaynak: http://xotaris.gr/exhibitions_d.php?category_id=35&subcategory_id=35&article_id=16

8, Erişim: 11.05.2014

Resim 7. Juri JAKOVENKO

Kaynak: <http://www.pinterest.com/pin/451626668855791976/>, Erişim: 12.02.2014

1.3. Türkiye'de Ekslibris

Osmanlılar döneminden kalma el yazması mühürler, birer sahiplenme göstergesi olarak kabul edilmektedir (Resim: 8). Mühürler, her ne kadar ekslibris türüne girmese de kendilerine özgü dinamik yapılarıyla ait oldukları kişilerin sembolü veya logotayp'ı olma işlevini üstlenmişlerdir.

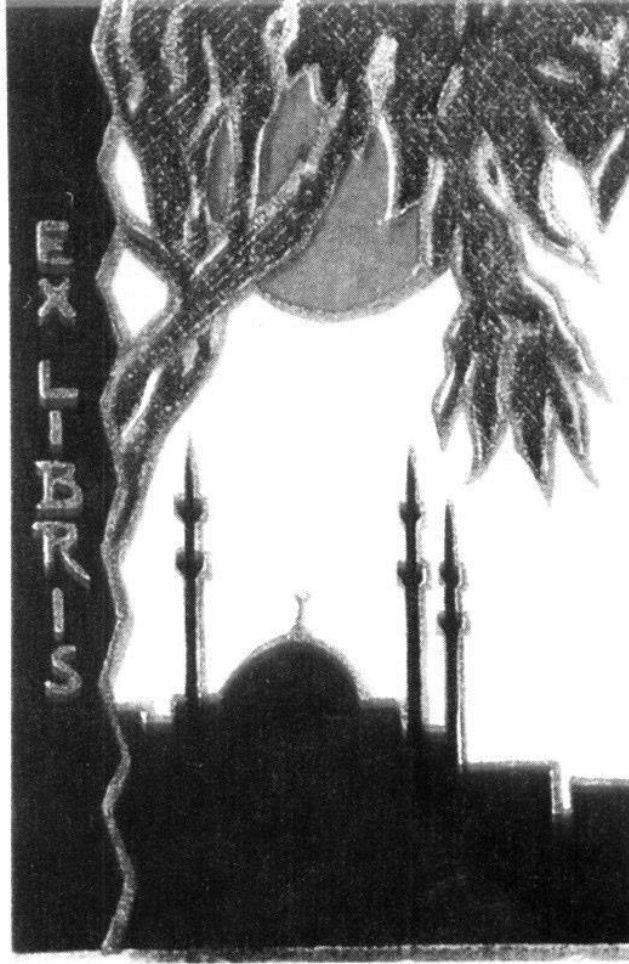
Resim 8. Deniz mühendisliği öğrencisi Osman Nuri'ye ait bir mühür

Kaynak: PEKTAŞ Hasip, (2003), Exlibris, AED Yayınları, Ankara.

Türkiye'nin ekslibris ile tanışması batıdan alınmış kitaplar aracılığıyla olmuştur. Avrupa ülkelerinde yaygın olarak kullanılan ekslibrislerin yer aldığı bu kitaplar, ikinci el satışlarla Türkiye'ye gelmiş, kitap sahipleri öldüğünde yakınları tarafından kitapları kütüphanelere bağışlanmış ya da sahaflara satılmışlardır.

Batıda yapılan müzayedelerden alınan Türkiye ile ilgili bazı kitaplarda ekslibrislere rastlanmaktadır. Örneğin halen Milli Kütüphane'de bulunan 1954 yılında Almanya'dan 210 Mark karşılığı alınmış, 1777 yılı basımı Osmanlı Tarihi ile ilgili kitapta ekslibris görmek mümkündür. Kültür Bakanlığı'na 1989 yılında Londra'daki Sotheby's müzayadesinden alınmış Henry M. Blackmer'in kütüphanesine ait Osmanlılar ile ilgili bazı kitaplarda ekslibris bulunmaktadır. Cavit Baysun kitaplığından Yapı Kredi Bankası Kütüphanesi'ne, Sedat Simavi ve Şevket Rado kitaplıklarından Basın Müzesi'ne bağışlanan dışardan satın alınmış özellikle Fransızca kitapların bazılarında ekslibris vardır. Bazı kütüphanelerin "Nadir

Eserler” bölümündeki kitapların iç kapaklarında görülen izlerden ekslibrislerinin sökülüp alındığı anlaşılmaktadır (Pektaş, 2003: 21).

Resim 9. Robert Kolej yıllığından bir Ekslibris – 1932

Kaynak: PEKTAŞ Hasip, (2003), Exlibris, AED Yayınları, Ankara.

Türkiye’de adına gerçek anlamda ilk ekslibris yaptıranların, o dönemin yabancı uyruklu kitapseverleri olduğu bilinmektedir. Üsküdar Amerikan Koleji, Robert Kolej gibi okullarda görev yapan yabancı uyruklu öğretmenlerin kitaplarına ekslibris yaptırdıkları, bu okulların kütüphanelerine bağışlanan kitapların iç kapaklarına bakıldığında görülebilmektedir. Şimdi Boğaziçi Üniversitesi’ne ait olan Robert Kolej kütüphanesi kitaplarının çoğunda ise standart bir ekslibrise rastlanmaktadır (Resim: 9). 1920’li yıllardan itibaren Robert Kolej öğrenci yıllıklarına, yıllık sahibinin kendi ismini yazabileceği boşlukların da bırakıldığı ekslibrisler yapılmıştır. Yıllığın sanat

sorumluları tarafından tasarlanan ve uygulanan bu geleneğe 1950’li yıllara gelindiğinde ara verilmiştir (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Ülkemizde ilk olarak 1997 yılında Ankara’da kurulan Ekslibris Derneği, 2008’den bu yana etkinliklerine İstanbul’da İstanbul Ekslibris Derneği olarak devam etmektedir. Dernek, Türkiye’de 14 büyük şehirde sergiler açmış, ekslibrisi tanıtmıştır. Ayrıca KKTC, Danimarka, Çin, Almanya, İtalya, Belçika, Finlandiya, Beyaz Rusya, Kanada ve Rusya’da açtığı sergilerle ülkemizin tanıtımına katkı sağlamıştır. Ekslibris sanatının yaygınlaşması için çok sayıda konferanslar, seminerler verilmiş ve özellikle okullarda (ilkokuldan üniversiteye) çalıştaylar yapılmıştır. İstanbul Ekslibris Derneği ayrıca 2003, 2007 ve 2010 yıllarında üç uluslararası ekslibris yarışması düzenlemiş, yarışmalarla ilgili hazırladığı kapsamlı kataloglar özellikle yabancı sanatçı ve koleksiyoncular tarafından takdir almıştır. 2010 yılında ise Feyziye Mektepleri Vakfı ve Işık Üniversitesi işbirliğinde 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi’ni organize etmiş, 40 ülkeden 280 sanatçı ve koleksiyoncuyu İstanbul’da ağırlamıştır. 3. Uluslararası Ekslibris Yarışması Sergisi yanında, Japon koleksiyoncu Ichigoro Uchida, Avusturyalı koleksiyoncu Heinrich R. Scheffer, Moskova Ekslibris Müzesi, Çin Ekslibris Derneği ve Şanghay Fu Xihan Zhai Ekslibris Derneği Koleksiyonları sergilenmiştir. Cumhuriyet öncesinde kitaplar için ekslibris işlevini yerine getiren, kültürümüzde önemli bir yeri olan mühür geleneğimizden örneklerin yer aldığı “Mühürlü Eski Kitap Sayfaları Sergisi” ise özellikle yabancı konukların ilgisini çekmiştir. 2012 yılında ise Işık Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü ortaöğretim öğrencilerine ekslibris sanatını tanıtmak, bu sanat dalıyla kendilerini ifade etmelerine fırsat vermek ve çalışmalarını değerlendirmek amacıyla tüm lise öğrencilerine açık ulusal bir ekslibris yarışması da düzenlemiştir (Pektaş, 2003: 21).

2000 yılında Boston’da FISAE (Uluslararası Ekslibris Dernekleri Federasyonu) kongresinde Ankara Ekslibris Derneği’nin üyeliği kabul edilmiş; 40’a yakın ülkenin üyesi olduğu bu uluslararası örgüte Türkiye de katılmıştır. 2000’li yıllardan bu yana ülkemizde, özellikle güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda baskı resim ve grafik tasarım hocalarının özendirmeleriyle, ekslibris yapan gençler yetişmeye başlamıştır. Artık yurt dışındaki ekslibris sergilerinde, yarışmalarında Türk sanatçıları ödüller almakta, bu alanda yapılan etkinliklerde sesimizi duyurmaktadırlar.

Ayrıca ülkemiz için oldukça yeni olan ekslibris konusunda bugüne kadar 12 lisansüstü tezin yapıldığı da bilinmektedir (Pektaş, 2003: 21).

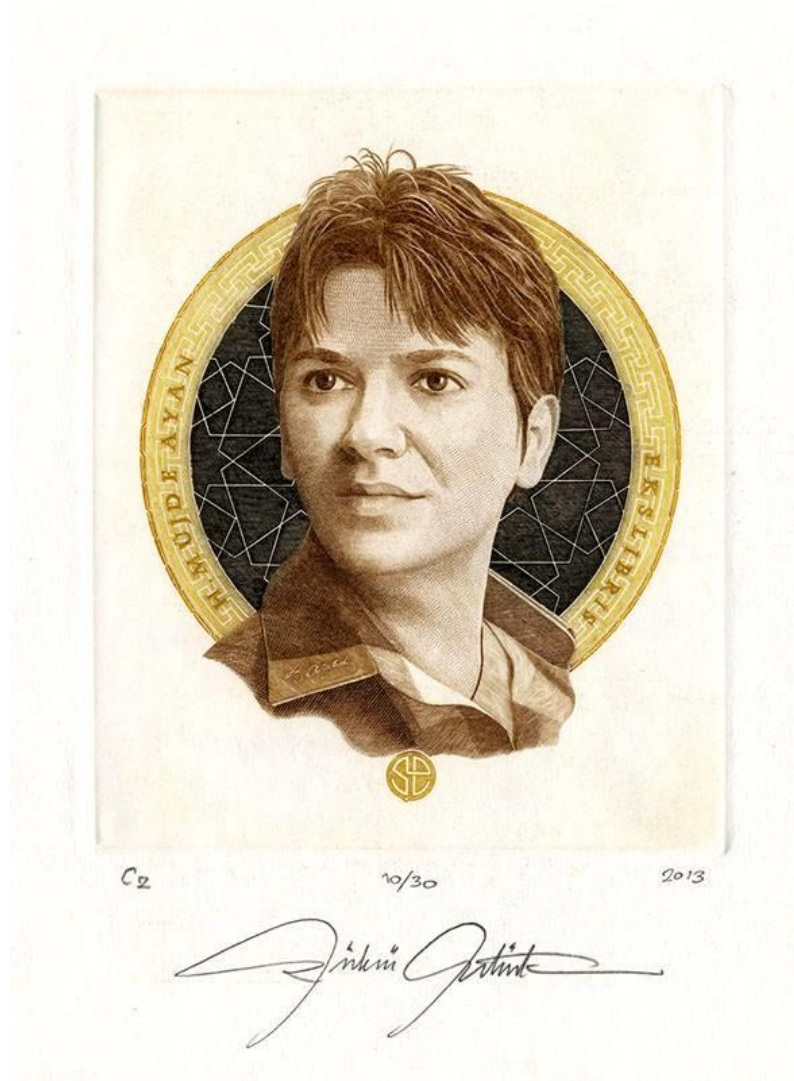
1998 yılında kurulan İstanbul Exlibris Akademisi Derneği de ekslibrisin yaygınlaşması için çaba göstermektedir. Dernek, 2000 yılında “Exlibris İstanbul”, 2002 yılında “Exlibris Nazım Hikmet” adıyla yarışmalar, 2010 yılında “Exlibris Akdeniz” adıyla sergi organize etmiştir. 1996 yılında Hasip Pektaş’ın “Exlibris” kitabı Yapı Kredi Yayınları tarafından basılmış; 2003 yılında ise Ankara Ekslibris Derneği tarafından genişletilmiş 2. baskısı yapılmıştır (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Türkiye’de açılan ekslibris sergileri yanında çok sayıda uluslararası ekslibris sergisine katılan, ödüller alan, ekslibrise gönül veren, bu konuda ciddi çalışmalar yapan ve ekslibrisin yaygınlaşması için çaba gösteren sanatçı ve tasarımcılar her geçen gün artmaktadır. Onlardan ilk akla gelenler ise Güler Akalan, Tülin Aktar, Mine Arasan, Nurgül Arıkan, Hakan Arslan, İsmail Aslan, Mehmet Aslan, H. Müjde Ayan, Mehmet Aydoğdu, Erdal Aygenç, Durmuş Murat Bahar, Lütfiye A. Bahar, Tezcan Bahar, Hatice Bengisu, Nurhayat Berker, İrem Çamlıca, Elif Varol Ergen, Hakan Erkam, Erdoğan Ergün, Ayşen Erte, Murat Ertürk, Şükrü Ertürk, İlknur Dedeoğlu, Hakan Demir, Hüseyin Demir, Salih Denli, Ali Doğan, Mine Saraç Doğan, Esra Kızır Gökçen, Yunus Güneş, Mürşide İçmeli, İsmail İlhan, Berran Kancal, Ahmet Aydın Kaptan, Serpil Güvendi Kaptan, Devabil Kara, Erkin Keskin, Yusuf Keş, Hasan Kıran, Emin Koç, Gülbin Koçak, Musa Köksal, Mustafa Okan, Gökhan Okur, Erol N. Olcay, Hatice Öz, Fatih Özdemir, Hasan Pekmezci, Sevgi Can Pekmezci, Hasip Pektaş, Özden Pektaş Turgut, Zülfikar Sayın, Emre Şengün, Nazan Tekbaş Tanyu, Sema Ilgaz Temel, Gözde Eda Tekcan, Süleyman Saim Tekcan, Handan Tepe, Ali Tomak, Ercan Tuna, Serdar Tuna, Arif Ziya Tunç, Ozan Uyanık ve Fedail Yılmaz’dır.

2013 yılında Moskova 2. Uluslararası Genç Ekslibris Sanatçıları Yarışmasında Onur Aşkın CGD dalında birincilik ödülünü almıştır. 2012 yılında Işık Üniversitesi 1. Ulusal Öğrenci Ekslibrisleri Yarışmasında Aytolun Cansu Ece Gür, Eda Gizem Uğur, Esra Diken, Taha Elgün, Yusuf Ağım başarı ödülü, Çin Cumhuriyeti Pekin 3. Uluslararası Erotik Ekslibris Yarışmasında Lütfiye Bahar, Tezcan Bahar, Musa Köksal, Sevgi Koyuncu, Hasip Pektaş, Erhun Şengül, Emre Şengün, Ozan Uyanık, Fedail Yılmaz katılımcı ödülünü, Shangay Lajuazui Meiyuancup Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Erkin Keskin, üçüncülük ödülünü, Hacettepe Üniversitesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Tezcan Bahar, İMOGA özel ödülünü almışlardır. 2011 yılında Rusya 1. Uluslararası Genç Ekslibris Sanatçıları Yarışmasında İrem Çamlıca CGD dalında birincilik ödülünü, Polonya Gdansk 5. Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Murat Ertürk, CGD dalında ikincilik ödülünü, aynı yarışmada Emre Şengün, Gdansk Vakfı özel ödülünü almışlardır. 2010 yılında İstanbul Ekslibris Derneği, Feyziye Mektepleri Vakfı ve Işık Üniversitesi işbirliğindeki 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Tezcan Bahar, Mehmet Rafet Atalık özel ödülünü, Kuzey Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi, Rauf Denктаş Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Burçin Demir ve Emre Şengün başarı ödülünü, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi, 1. Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Tezcan Bahar, Johan Bosschem özel ödülünü, Polonya Gdansk 4. Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Tezcan Bahar, CGD dalında birincilik ödülünü, aynı yarışmada Emre Şengün, Gdansk Vakfı özel ödülünü almışlardır. 2009 yılında Rusya Yaroslavl Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Hasip Pektaş, ikincilik ödülünü, Photoshop Magazin tarafından organize edilen CGD Ekslibris Yarışmasında Yetkin Yağcı birincilik ödülünü almışlardır. 2007 yılında Prof. Dr. Sıtkı M. Erinç, İtalyan ekslibris koleksiyoncusu ve yazarı Remo Palmirani anısına düzenlenen yarışmada “Bir Sanat Dalı Olarak Ekslibris” başlıklı makalesi ile ödül kazanmıştır. 2007 yılında Bulgaristan “2’be eu” – Rousse 2007 konulu Uluslararası Ekslibris Yarışmasında İsmail Aslan, üçüncülük ödülünü, Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Ekslibris Derneği 2. Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Mustafa Okan, Çankaya Belediyesi özel ödülünü, Yunus Güneş, Hüseyin Bilgin özel ödülünü, Tezcan Bahar, Ali Şükrü Fidan özel ödülünü, Sırbistan “*Bread-Cultural Heritage*” ekslibris yarışmasında Yunus Güneş üçüncülük ödülünü almışlardır. 2006 yılında Belçika 2. FISAE Uluslararası CGD Ekslibris Yarışmasında Nurdan Adıgüzel birincilik, Tezcan Bahar ikincilik, Atanur Sevim beşincilik ödülünü almışlardır. 2004 yılında 1. FISAE Uluslararası CGD Ekslibris Yarışmasında Mine Saraç, Sint-Niklaas özel ödülünü, Ozan Ayıtkan en iyi erotik ekslibris ödülünü almışlardır. 2003 yılında Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Ekslibris Derneği, 1. Uluslararası Ekslibris Yarışmasında İlknur Dedeoğlu Çankaya Belediyesi özel ödülünü almıştır. 2002 yılında İstanbul Exlibris Akademisi Derneği, Uluslararası Exlibris Nazım Hikmet Yarışmasında Gülbin Koçak birincilik ödülünü, Ali Doğan üçüncülük ödülünü, Yugoslavya I. Uluslararası Balkan Ekslibris Trienali’nde İlknur Dedeoğlu, Belgrad Ekslibris Derneği özel ödülünü, Ali Doğan,

Joan Records Company özel ödülünü almışlardır. 2001 yılında Erdal Aygenç, Arjantin “*Gral. José de San Martín -150*” Uluslararası Ekslibris Yarışmasında üçüncülük ödülünü, 2000 yılında İstanbul Exlibris Akademisi Derneği Uluslararası Exlibris İstanbul Yarışmasında Sevim Arslan birincilik ödülünü almışlardır. 1997 yılında İtalya - Ortona “*Ex Musicis*” Ekslibris Yarışması’nda Sema Ilgaz Temel üçüncülük ödülünü, 1996 yılında İtalya – Ortona “3. İtalya - Türkiye Ekslibris Bienali”nde Hasip Pektaş, birincilik ödülünü, İsmail İlhan, ikincilik ödülünü almışlardır.

Resim 10. Şükrü ERTÜRK, C, 100/120 mm

Kaynak: <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/166>, Erişim: 03.11.2014

Resim 11. Hasip PEKTAŞ, X2, 130/130 mm

Kaynak: <http://www.hasippektas.com/>, Erişim: 09.06.2014

Resim 12. İsmail ASLAN, CGD, 130/65 mm

1.4. Ekslibris Tasarımı

Ekslibris; boyutu küçük, içeriği ve ifadesi büyük olan bir sanat ürünüdür. Kitapların iç kapak kapağına yapıştırılan ekslibrisler, kitap okuyucuları arasında ister istemez bir etkileşim yaratır. Bu nedenle de bir ülkenin sanatsal ve ifade yönünün gelişmesinde ekslibrisin önemi büyüktür. İfade gücü yüksek bu küçük eserler, okuyucunun ve seyircinin estetik yönünün gelişimini sağlar, ilgisini uyandırır. Böylelikle ekslibris kullanımı artar ve yaygınlaşır.

Ekslibris çalışmalarında dikkat edilmesi gereken başlıca hususlar vardır. Bunlar;

- a) Büyük ebatlı kitaplar için büyük ekslibris, küçük ebatlı kitaplar için ise küçük ekslibris tasarlanmalıdır.
- b) Ekslibris tasarlanırken, renk uyumu, kompozisyon düzeni, renk vb. unsurlara dikkat edilmelidir.
- c) Ekslibris boyutu 13 x 13 cm ya da daha düşük ebatlı olarak hazırlanmalıdır.
- d) Ekslibris kişiler ya da kurumlar adına yapıldığından ötürü ölmüş kişiler adına tasarlanmamalıdır.
- e) Ekslibrisler çoğaltılırken 2/30, 12/20 diye numaralandırılmalıdır.

Ekslibris çalışmalarında sadece kompozisyon uyumu, baskı tekniğindeki yetkinlik yetmez. Ekslibris çalışmalarında sanatçının bilgi birikimi ve kültürel durumu sanatçının yaratıcılığını etkiler. Sanatçının yüksek donanımlı olması çalışmasındaki espri kalitesini artırır.

1.5. Ekslibrislerde Konular

Ekslibriste de konular geniş bir yelpaze içinde görülür. Ekslibrisi yapılan konulara baktığımızda; erotik, müzik, tarih, bitki, hayvan, balon, kelebek, manzara, aile, mesleklerle ilgili konuların çokça islendiği görülmektedir. Erotik konulu ekslibrisler, içerisinde estetik değerler barındırdığından oldukça ilgi çekmektedirler.

Türk ve yabancı sanatçıların ekslibris çalışmalarını incelediğimizde meslekler, hanedan armaları, çalışma ortamları, ev içleri, silahlar, giysiler, müzik, müzik aletleri, kitaplar, kitaplıklar, baskı atölyeleri, mimari mühendislik, tıp, sanat, mitoloji, astroloji, spor, tiyatro, dans, nü, kadın, çocuk, portre, tipografi, kaligrafi, monogam, erotik, sözcük oyunları, botanik, zooloji, törenler, savaş, ölüm konularının sıkça seçildiği ve işlendiğini görülmektedir.

1.6. Ekslibris Koleksiyonculuğu

Ekslibrisler, ülkelere, sanatçılara, tekniklere, üsluplara hatta örgelere göre değerlendirilip pek çok meraklısı tarafından toplanmaktadır. Koleksiyoncular, ellerindeki çift baskıları diğer kişilerle değiştirerek çok sayıda ekslibrise sahip olmaktadır. Bu değiş tokuş yapmadaki amaçları, kendi koleksiyonlarını hem kalite olarak geliştirmek, hem de sayı olarak artırmaktır. Bu kişiler, koleksiyonculuk etkinliklerinin bir sonucu olarak aynı zamanda farklı dönemlerin sanatını ve baskı teknolojisini de öğrenmektedirler. Tanınmış sanatçıların yapıtları koleksiyoncular tarafından en çok aranan ekslibrislerdir. Bunlardan müzikle ilgili olanlar ve erotik konuları içerenler öncelikle tercih edilenlerdir. Bu küçük baskıresimlerin mutlaka sanatçısı tarafından imzalanmış olması gerekmektedir. Ne zaman, ne kadar sayıda ve hangi teknikle basıldığı mutlaka belirtilmelidir. Estetik bütünlük, yazıların yerleşimi, teknik yetkinlik, koleksiyoncuların dikkat ettiği önemli konulardır (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Koleksiyoncular, ilgi alanlarına göre çok farklı konularda ekslibris toplamakta, bu konulara yönelik çalışma yapan sanatçılara siparişler vermektedirler. Hanedan armaları, meslekler, çalışma ortamları, ev içleri, silahlar, giysiler, müzik, müzik aletleri, kitaplar, kütüphaneler, baskı atölyeleri, mimari, mühendislik, tıp, sanat, mitoloji, astroloji, spor, tiyatro, dans, nü, kadın, çocuk, portre, tipografi, kaligrafi, monogram, erotik, sözcük oyunları, botanik, zooloji, törenler, savaş, ölüm ve benzeri pek çok konuda koleksiyoncuların sınıflama yapıp ekslibris topladıkları bilinmektedir (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Koleksiyoncular, ekslibrislerini değişik yöntemlerle saklamakta ve sunmaktadırlar. Ekslibrisler, genellikle standart kartlara yapıştırılarak saklanmaktadır. Bu kartlar, A4 ya da 21 x 27 cm. boyutunda olup; başlığında sanatçının adı, doğum - ölüm yılı, ülkesi, üyesi olduğu dernek, ekslibrisin baskı tekniği, yapım yılı, toplam sayısı, sahibinin adı yer alabilir. Eğer bu kartlar, 80-100 yapraklık bir cilt haline getirilirse ilgilenenlerin incelemesi kolaylaşır. Fakat albümlere sonradan yapıştırılacak ekslibrislerin kağıt kalınlıkları dikkate alınarak ciltlemede yaprakların sırta gelen kısımlarına kalınlık ve yaprak aralarına ince kağıtlar koydurmakta yarar vardır. Ekslibrislerin arkaları kartlara yapıştırılırken tamamen tutkallanmamalıdır. Tüm yüzey yapıştırılırsa, çalışma lekelenebilir ve çıkarılacağında yırtılabilir. En uygunu üst köşelerden yapıştırıcıya değdirip tutturaktır ya da küçük yuvarlak etiketleri ikiye

katlayıp bir yüzünü ekslibrise diğer yüzünü karta yapıştırmaktır. Ekslibrislerin bir başka saklanma şekli de zarflama veya kutulamadır. Uygun boyuttaki zarf ve kutularda; sanatçılara, tekniklere, ülkelere, dönemlere ya da konulara göre sınıflandırma yapılarak saklanabilirler. Sunuş ve incelemedeki zorluğuna karşın; kutulama, ekslibrisleri yıpranmalara karşı koruyan en iyi yöntemdir. Ekonomik ve pratik olan bir diğer saklama biçimi de yapraklara yapıştırarak dosyalamadır. Fakat yapıştırılan kağıtların uzun süre yıpranmadan kalabilmesi için biraz kalın olmasında yarar vardır.

Kendi adına ekslibris yaptıracakların en çok merak ettiği konu ekslibrisin maliyetidir. Ekslibris piyasası, ülkelere, sanatçının tanınmışlığına, kullanılan malzemeye, tasarımın taşıdığı güçlüğü, kalıp/renk ve baskı sayısına bağlı olarak değişkenlik gösterir. Yurt dışında 50 ya da 100 adetlik metal gravür bir ekslibris çalışması ortalama 500 - 1000 avro, aynı sayıdaki ağaç baskı, linolyum baskı ya da taşbaskı ekslibris 300 - 600 avro arasında sipariş edilmektedir. İyi tanınan bir sanatçı, orijinal bir tasarımı için bu rakamları artırabilmektedir. Türkiye'de ise GMK'nın 3,500 lira olarak belirlediği bir taban fiyatı vardır. Sipariş veren ile sanatçı karşılıklı anlaşarak kesin rakamı belirlemektedir (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Ekslibrisler, yapışkan etiketler şeklinde kitapçılarda da satılmaktadır. Koleksiyoncular, bu tür ekslibrisleri, “evrensel ekslibris” olarak tanımlamaktadırlar. Çünkü herhangi bir kişi bunları alıp ismini ekleyebilmektedir. O nedenle koleksiyoncular kişiye özel olan ekslibrisleri toplamayı tercih etmektedirler. Bir sanatçı veya tasarımcı tarafından istek üzerine tasarlanıp, çoğaltılan; özel kişiler veya kütüphaneler adına yapılan ekslibrisi daha özgün bulmaktadır.

Günümüzde ekslibris koleksiyonları, ya daha önceleri şekillenmiş büyük koleksiyonların açık artırmayla satışlarından elde edilmekte ya da koleksiyoncular arasında fazla kopyaların değiştirilmesiyle oluşmaktadır. Dünya üzerinde 1470'den bu yana yapılmış yaklaşık iki milyonun üzerinde ekslibrisin, 2.000'den fazla ekslibris koleksiyonun olduğu tahmin edilmektedir. Sadece Almanya'da 300.000'in üzerinde ekslibrisin var olduğu savunulmaktadır. Almanya'da bu sanatın gelişmesi ve korunması uğruna 1890 yılında Prusya'daki askeri görevinden bile ayrılan ekslibris tutkunu Karl Emich, 1895-1906 yıllarında başkanlığını yaptığı derneğine ölümünden sonra 40.000 ekslibrislik bir koleksiyon bırakmıştır. Sayısı bilinmemekle beraber

dünyanın en büyük koleksiyonunun İtalyan Gianni Mantero (1897-1985)'ya ait olduğu belirtilmektedir. Büyük koleksiyonlardan biri de Amerika'da Yale Üniversitesi'ne bağışlanmış olan, Irene Dwen Andrews Pace'e ait 250.000 sayfalık koleksiyondur (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Sahip oldukları koleksiyonlarla dünyanın önemli ekslibris müzeleri Danimarka Frederikshavn, Almanya Gutenberg, Belçika Sint-Niklaas, Rusya Moskova, İtalya Mediterraneo, Şanghay Fuxihanzhai, Polonya Malbork, Fransa Nancy, Ukrayna Odessa Lewych ve İstanbul Ekslibris Müzeleridir. Frederikshavn müzesinin ekslibris sanatının tüm tarihini kapsayan 1 milyon ekslibrisi vardır ve art-exlibris.net isimli internet sitesinden 450.000 ekslibrisi paylaşmaktadır. Gutenberg ve Sint-Niklaas'ın yaklaşık 800.000 ekslibrisi vardır. Amerika, Almanya, Avusturya, Çin, Fransa, İngiltere, İsviçre, Japonya ve Rusya'da da çok sayıda koleksiyoncu vardır. Ayrıca bu ülkelerdeki sanat müzelerinin bünyesinde ekslibris koleksiyonlarının olduğu, önemli kolleksiyoculardan Luc Van den Briele' in 25.000, Benoit Junod'nun 35.000' nun üzerinde bir koleksiyona sahip oldukları bilinmektedir (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Koleksiyoncular ve tarihçiler için ekslibris listeleri çok önemli olmaktadır. Bu listeleri derleyen ve ekslibris üzerine araştırmalar yapan çok sayıda uzman vardır. Almanya'dan Friedrich Warnecke, Sylvia Wolf, Andreas-Angela Hopf, Dr. Gernot Blum ve Karl E. Leiningen, Fransa'dan Louis Bouland, Henri Bouchot, Jacques Charles Wiggishoff ve Eugène Olivier, İtalya'dan Jacopo Gelli, Amerika'dan James P. Keenan, Audrey Spencer Arellanes ve Edward K. Carpenter, İsveç'ten Carl Magnus Carlender, Belçika'dan Benjamin Linnig ve Luc Van den Briele, Danimarka'dan Klaus Rödel, İsviçre'den Benoit Junod ekslibris üzerine araştırma yapan uzmanlaşmış kişilerden sadece birkaçıdır. Benoit Junod, 1989-1993 yıllarında ülkemizde İsviçre Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı olarak görev yapmış, pek çok sanatsal etkinliğin ve ekslibris yarışmasının düzenlenmesine katkı sağlamış bir sanatseverdir. Türkiye'den önce görev yaptığı Kolombiya'da ekslibrisi sevdiren, bu geleneği orada başlatan Benoit Junod'nun adına, Kolombiyalı sanatçılar, yaklaşık 200 adet ekslibris yapmışlardır. Ekslibris konusunda araştırmalar yapıp, çeşitli yayınlarla bunları belgeleyen ekslibris tukunlarından Benoit Junod, Luc Van den Briele, Dr. Gernot Blum, W. J. C Van Eyck, Mario de Filippis, William E. Butler, Brian North Lee, Remo Palmirani, Lars C. Stolt, James P. Keenan, Eva - Maria Wimmer, Keresi

Ferenc, Martin R. Baeyens aynı zamanda çok sayıda ekslibrise sahip birer koleksiyonculardır (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

Ekslibris koleksiyonculuğu için eleştirel yaklaşımlar da vardır. 1895'lerde Amerika'da şiir, eleştiri ve biyografiler yazan Edmund Gosse, koleksiyoncuları eleştirerek; ekslibrislerin bugüne kadar sanki bir tür yılbaşı kartıymış gibi kullanıldığını, sahibince arkadaş ve dostlarına gönderildiğini ve kıymetinin bilinmediğini vurgulamaktadır. Edmund Gosse, bu konuda daha da ileri gidip; *"yakında insanlar, ekslibrisler gibi mendillerini de değişik tokuş yapacaklar, belki anahtarlık ve benzeri şeyleri de toplamaya başlayacaklar."* demektedir (<http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, 2013).

1.7. Türkiye’de ve Dünyada Ekslibris Etkinlikleri

Günümüzde, dünyada ve Türkiye’ de ekslibrisleri tasarlayan, uygulayan sanatçılar ve koleksiyonerleri bir araya getiren dernekler bulunmaktadır. Bugün ekslibris derneklerinin web sitelerinin bültenlerinde kimi zaman sanatçıların eserleri, koleksiyonerlerin ekslibrisleri sergilenip, ekslibris derneklerinin, müzelerinin ve üniversitelerin bu alanda ilgili etkinliklerinin duyurusunu yapmaktadır. Yayımlanan ekslibris bültenlerine örnek olarak, Amerika’da koleksiyoncular ve ekslibris tasarımcıları için dört ayda bir yayımlanan “Bookplates in the News” bülteni, Belçika’da “Graphia” yayını ve Ocak 1999’dan bugüne kadar düzenli olarak Ankara Ekslibris Derneği’nin yayımladığı bültenlerin yanı sıra derneğin web sitesinden de gündem takip edilebilmektedir. FISAE’nin web sitesi aracılığıyla ekslibrisle ilgili pek çok yayına, sanatçı ve koleksiyoner adreslerine ulaşılabilir. “Uluslararası bir ekslibris derneği olan “Fédération Internationale des Sociétés d’Amateurs d’ Ex Libris” (FISAE), her iki yılda bir Uluslararası Ekslibris Kongresi organize etmektedir. Ekslibris derneklerinden üyelerin ve koleksiyoncuların bir araya geldikleri bu kongreler her seferinde farklı ülkelerde yapılmakta, bu sanat kolunun yaygınlaşması ve gelişmesi için çaba gösterilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

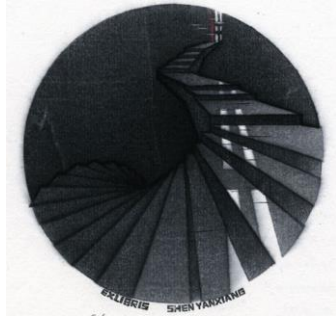
2. EKSLİBRİS BASKI TEKNİKLERİ

2.1. Ekslibris Baskı Teknikleri

Özgün Baskı sanatında uygulanan teknikler, ekslibris tasarımında kullanılan baskı teknikleri ile aynı eşdeğerdedir. Bu iş için kullanılan teknikler öncelikle iki başlık altında toplanabilir. Birinci olarak, tasarlama sürecinde kullanılan teknikler, ikinci ise çoğaltmada kullanılabilenlerdir. Tasarlama işinde kullanılan tekniklerle belirli sayıda çoğaltma işlemi de yapılabilir. Geleneksel özgün baskı teknikleriyle ekslibris tasarımı ve çoğaltması, en değerli sayılan işlemdir. Böyle uygulamada ekslibris elde etme işlemlerinin tümü sanatçısı tarafından gerçekleştirilir. Sonuçta ekslibris her bakımdan sanatçı ürünü olarak ortaya çıkar, sanatçı ürününün hak ve sorumluluk sahibi olur. Ekslibris tasarlama ve çoğaltmada kullanılan geleneksel özgün baskı teknikleri kalıp yapılarına göre şöyle gruplandırılıp örneklenebilir:

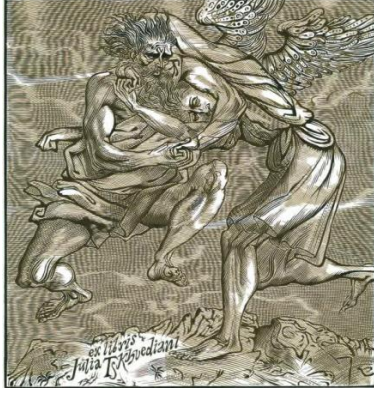
2.1.1.Yüksek Baskılar (x)

En eski baskı teknikleridir. İlk ekslibrislerin bu tekniklerle yapıldığı bilinmektedir. Ağaç Baskı (X1), Yüksek Baskı Ağaç Gravür (X2) , Linolyum Baskı (X3), Yüksek Baskı Metal Gravür Baskı (X4), Yüksek Baskı Metal Baskı (X5) , Plastik Oyma Yüksek Baskı (X6) ve Tas Oyma Yüksek Baskı (X7) ve çeşitli gereç yüksek baskılar bu grubu oluşturur. Bu grup baskı tekniklerinde baskı, kalıbın iz bırakmayan bölgeleri oyulup atıldıktan sonra geriye kalan yüksek yerlerine merdaneyle boya verilip basılmasıyla elde edilmektedir. Kalıbın yüksek yerlerinin baskı taşıyıcıya iz bırakması temeline dayanmaktadır. Yüksek Baskı grubu baskıların tümü aynı zamanda Oyma Baskılardır.

Resim 13. Ağaç Baskı (X1) Guilan QIU, 120/120 mm

Kaynak: <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/185>, Erişim: 09.08.2014

Resim 14. Ağaç Oyma Baskı (X2), Mikhail VERKHOLANTSEV, 136/103 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 20.08.2014

Resim 15. Linolyum Baskı, (X3) Lukasz CYWICKI, 100/90 mm

Kaynak: <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/6>, Erişim: 18.09.2014

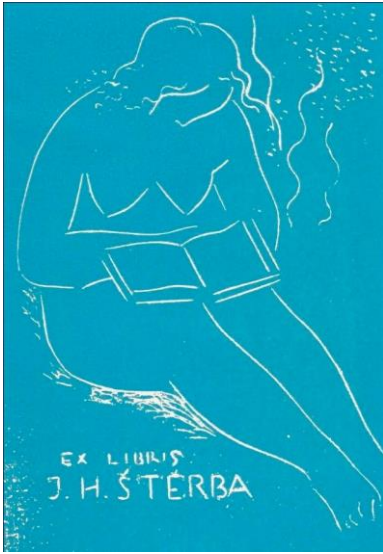
Resim 16. Damga Baskı (X5), Hasip Pektaş, 105/75 mm

Kaynak: <http://www.hasippektas.com/>, Erişim: 12.05.2013

Resim 17. Plastik Oyma (X6), Qing LIU, 115/115 mm

Kaynak: <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/347>, Erişim: 24.09.2014

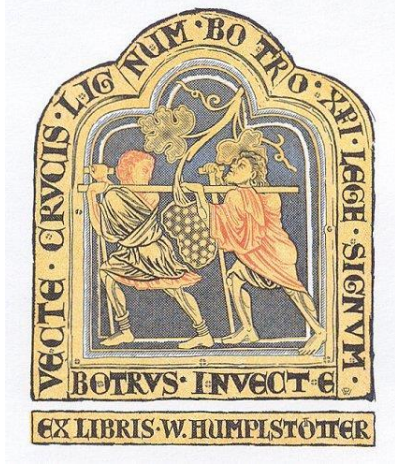
Resim 18. Yüksek Baskı (X7) (1934) Mikulas GRANDA, 14/10 cm

Kaynak: <http://www.ebay.com/itm/EXLIBRIS-BOOKPLATE-EROTIC-1934-NUDECZECH-MIKULAS-GALANDA-X7-P1-14X10CM-EE-61-/301206444294>, Erişim: 12.03.2013

2.1.2. Çukur Baskılar (C)

Baskı kalıbının mekanik yolla veya kimyasal işlemlerle oyularak iz bırakan yerlerinin oluşturularak çukurlaşmış yerlere boya tıktırıp yüksek yerlerin boyadan temizlenip nemli kağıda basınçla resim çıkarılması esasına dayalı tekniklerdir. Bu teknikler özel baskı presleri kullanmayı gerektirmektedir. Görüntü taşıyacak baskı kağıtlarının ise elverişli kağıtlar olması gerekmektedir. Çelik Oyma (C1) , Oyma Kalemile Bakır Oyma (C2), Asitle Yedirme (C3), mekanik yolla Kuru Kazı (C4) , Akua Tint (C5) , sekerli, vernikli yüzeyde Yumuşak Yedirme (C6) , Mezotint (C7) , ve

mekanik yolla oyma plastik ve benzer sert malzemeye gravür (C8) gibi teknikler, Çukur Baskılar grubunu oluşturmaktadır. Bu grup baskılar da Oyma Baskılardır.

Resim 19. Çelik Oyma (C1), W. PFEILER, 48/60 mm

Kaynak: <http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=235&bhcp=1>

Erişim: 13.02.2013

Resim 20. Bakır Oyma (C2), Lembit LOHMUS, 2002

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 12.23.2013

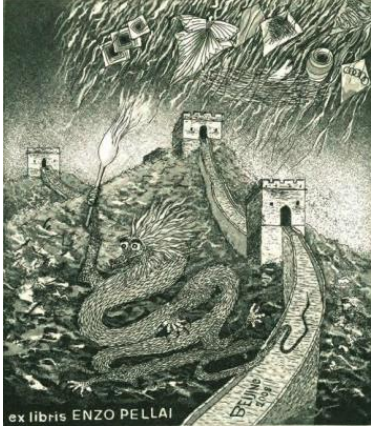
Resim 21. Asitle Yedirme (C3), Juri JAKOVENKO, 150/150 mm

Kaynak: <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/12>, Erişim: 17.03.2014

Resim 22. Kuru Kazı (C4), Folmarska MAKUCH, 110/95 mm

Kaynak: <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/12>, Erişim: 17.03.2014

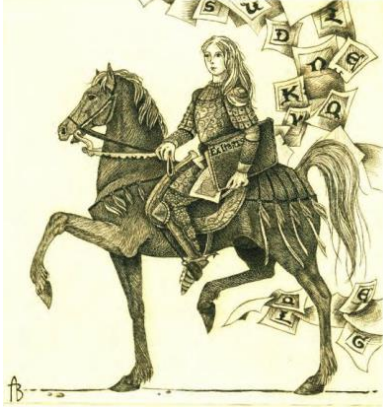
Resim 23. Asitle Yedirme (C5), Giancarlo POZZI, 127/110 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 06.12.2013

Resim 24. Mezotint (C7), Eduard Georgiev PENKOV, 132/93 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 06.12.2013

Resim 25. Oyma Plastik Baskı (P8), Alina VIAL, 130/130 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 06.12.2013

2.1.3. Düz Baskılar (L)

Bu teknik, çeşitli malzemeleşen kalıp yapılsa da her haliyle düz baskılardır. Oyma Baskılar sınıfından sayılmamaktadırlar. Kalıp malzemesi kalker taşından seçildiğinde (L1), görüntü kalker taşından kalıba transport kağıdı aracılığıyla transfer edildiğinde (L2) , taş yerine çinko levha kullanıldığında (L3), yine taş malzeme yerine alüminyum plaka kullanıldığında (L4) az farklarla işlemler yapılsa da esasında işlenen (iz bırakan) kalıp yerleri yağla, boş alanlar suyla doyurularak özel baskı presi kullanılarak yapılan baskı tekniğidir. Yağ içerikli boyanın merdaneyle işlenmiş ve nemlendirilmiş taş yüzeye işlenmiş ve nemlendirilmiş taş yüzeye verilen yağ içerikli boyanın verilmesinde yağ ve su itişmesiyle düz yüzeyde işlenen yerler boyayı almakta, su ıslaklığı boyayı itmektedir. Bu yolla boyanan kalıp yüzeyine serilen kağıda presle baskı alınmaktadır.

Resim 26. Litografi (L), Huangxin ZHAN, 130/90 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 06.12.2013

2.1.4. Ara Baskılar (S)

Şablon Baskı (S) , ipek Baskı (S1), Boyama Şablon Baskı (S2), Balmumu Kağıtla Baskı (S3), bir malzemeyle elek gözeneklerini kapatma yoluyla baskı (S4) teknikleri bu grubu oluşturmaktadır. Bir şekilde elek şablon veya basit şablon kullanarak sünger veya ragle kullanıp kalıp boş aralıklarından boya düşürmeyle baskı taşıyıcı yüzeyde görüntü oluşturmaktadır.

Resim 27. İpek Baskı (S1), Zhuo CHEN, 110/75 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 06.12.2013

2.1.5. Elektronik Baskılar (CD), (CGD)

Bilgisayar kullanılarak yeni sistem programlarla ekslibris tasarımları yapılabilir.. Bu yeni teknolojiyle yapılan ekslibrisler, ayrı bir grubu oluşturmaktadır.

Resim 28. Bilgisayarla Tasarlanmış Ekslibris (CGD), Peter DIETSCH, 120/80 mm

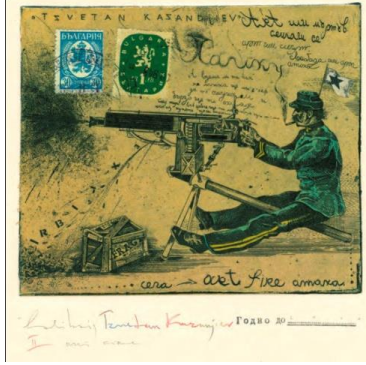
Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 06.12.2013

2.1.6. Fotografik Yöntemle Ekslibris (P)

Fotografik işlemlerle resim ve yazının elde edilmesi yöntemiyle ekslibris yapmak mümkün olmaktadır. Fotoğraf destekli ekslibrisler de yapılabilmektedir.

2.1.7. Karışık Teknik Baskılar (MT)

Birden çok teknik bir arada kullanılarak ekslibrisler tasarlanabileceği gibi bir örneği çoğaltılarak kullanılabilir. Bu yöntemle yüksek kalitede ekslibris gerçekleştiren sanatçılar bulunmaktadır.

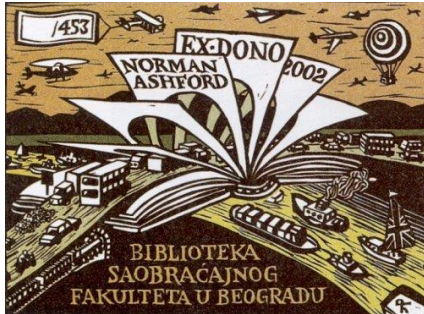

Resim 29. Karışık Teknik (MT), Veselin DAMYANOV-VES, 110/130 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 06.12.2013

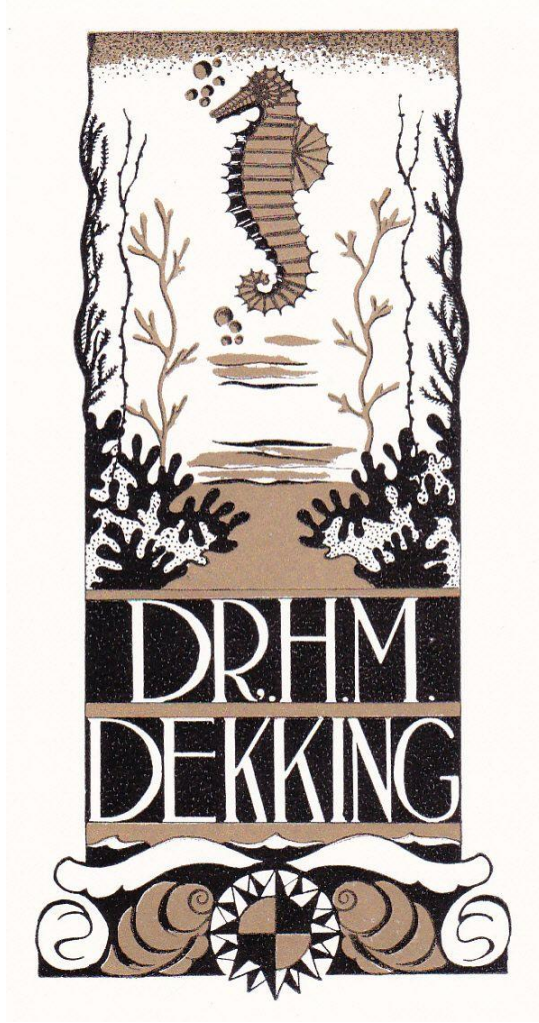
2.2. Ekslibris Çoğaltma Teknikleri (P1, P6, P7, CRD ...)

Endüstriyel Baskı teknikleri olan Tipografi, Ofset, Fotolito, Tifdruk, bir kullanım biçimiyle Serigrafi teknikleri veya bilgisayar kullanılarak ekslibrisler çoğaltılabilir. Bir çoğaltma tekniği veya birden çok teknik bir arada kullanma yöntemiyle bu iş gerçekleştirilebilir. Ekslibrisler çoğaltılırken, takılacak kitabın büyüklüğü, rengi, kağıt türü gözetilerek çeşitli büyüklükte olmak üzere basılabilir. Ayrıca bu işlemde çeşitli renkte, tonda kalitede kağıtlar baskı taşıyıcı olarak seçilebilir.

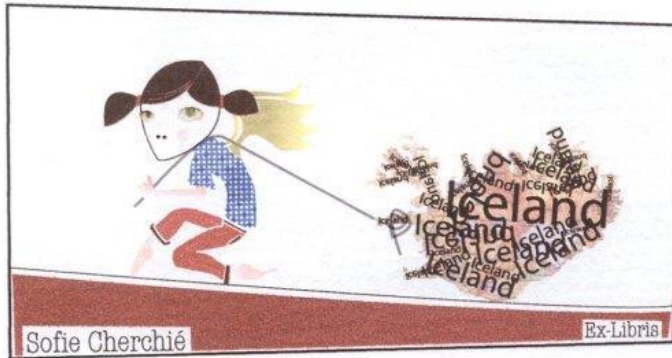
Resim 30. Ofset Baskı (P7), Rartko CIRIC, 70/93 mm

Kaynak: <http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=235&bhcp=1> Erişim:

Resim 31. Klişe Baskı (P1), Jeanne Bieruma Oosting

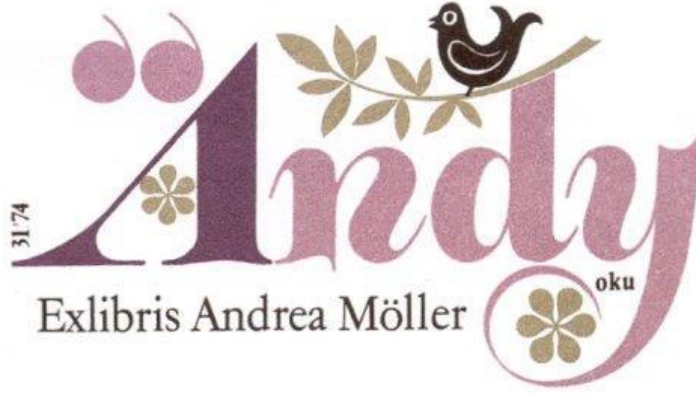
Kaynak: <http://www.pinterest.com/pin/317363104964732443/>, Erişim: 10.04.2003

Resim 32. Bilgisayarla Çoğaltma (CRD), Sofie CHERCHIE, 50/92 mm

Kaynak: <http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=235&bhcp=1>

Erişim: 21.04.2013

Resim 33. Fotolito ve Ofset Baskı (P6+P7), O. KUCHENBAUER, 30/62 mm

Kaynak: <http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=235&bhcp=1> Erişim: 20.06.2013

2.3. Ekslibris Baskı Simgeleri

FISAE' nin belirlediği baskı simgeleri :

Çukur Baskı / Intaglio Printing

Özgün / Orijinal

C: Çukur Baskı / Intaglio Printing (blank) sembossing (Chalcographic)

C1: Çelik Oyma / Steel engraving

C2: Hakkak kalemiyle bakır oyma /Burin (graver or gouge) engraving.

C3: Asitle yedirme /Etching

C4: Kuru kazıma / Dry point

C5: Akuatinta / Aquafint

C6: Vernikli, sekerli, yumuşak yüzeyde yedirme /soft ground etching

C7: Mezzotint (mekanik doku yaratma) Mezzotint .

C8: Plastik gravür / Engraving on linoleum, plastic & other materials.

Yeniden Çoğaltma / Reproductive

P3: Foto gravür baskı / Photoengraving (Heliogravure)

P4: Tifdruk baskı / Commercial Photogravure, Rotogravure

P10: Çelik oyma baskı / Etched steel printing (die –printing)

Yüksek Baskı / Relief Printing

Özgün / Original

X: Yüksek Baskı / Relief Printing (blank) , (x = xylographie)

X1: Ağaç baskı / woodcut

X2: Ağaç oyma baskı / wood engraving

X3: Linolyum baskı / Linocut

X4: Metal oyma baskı / Relief – printed engraved, etched metal plates, no tably metal cut

X5: Metalle çukur – yüksek baskı / Relief printed metal plates created for intaglio printing.

X6: Plastik oyma yüksek baskı / Relief printed engraving of other materials (synthetic)

X7: Tas oyma yüksek baskı / (Chinese) stone stamp.

Yeniden Çoğaltma / Reproductive

T: Tipografi, yazı baskı / Typography, letterpress

T1: Laynotayp baskı / Lynotype, indirect letterpress

T2: Ağaç oyma yüksek baskı

T3: Lastik damga baskısı / commercial rubber stamp

P1: Klişe baskı / Line blok (cliché) with or without photography

P2: Yarım ton klişe baskı / Half tone , for example photozincography.

Düz , Şablon ve Elektronik Baskı / Flatbed, stencil ve electronic printing

Özgün / Original

L1: Tas Baskı (Litografi) / Autolithography

L2: Transfer tas baskı / Autograpy (transfer lithography)

L3: Ofset çinkosuyla baskı / Zincography

L4: Alüminyum baskı / Algraphy (Aluminium)

P8: Fotoğraf / Original photography, hologram.

S: Şablon Baskı / Stencil “pochoir”

S1: İpek Baskı / Original Serigraphy (silkscreen)

S2: Boyama şablonla baskı / Mimcography (dye stencil) .

S3: Balmumu kağıtla baskı / Katazome (oiled- paper stencil) .

S4: Hurma suyu ile kapatma baskı / Kappa (Katazome made with persimmon juice)

CGD: Bilgisayarda özgün tasarım / Computer generated design

Yeniden Çogaltma / Reproductive

P: Fotografik Çogaltma / Photographic reproduction

P5: Fototayp baskı / Collotype

P6: Fotolitografi baskı / Photolithography, process transfer lithography.

P7: Ofset baskı / Offset

P9: Fotografik ipek baskı / Serigraphic reproduction (photosilk screen)

CRD: Bilgisayarda Çogaltma / Computer reproduced design

Y: Fotokopi / Photocopy and xerography

Diğer simgeler / Other symbols

V: Sınıflama dışı teknikler / Technique not listed (Frottage, Chinese Rubbing)

MT: Karışık teknik / Mixed technique

.... / ... : Kalıp sayısı (4/C3=4 kalıplı çukur baskı) / Number after the technical symbols = number of passes through the press

/ . mon. : Monotip baskı / Monotype

/ col. : Elle renklendirme / Hand – coloured

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Problemi

1. Ekslibris Sanatı'nın getirdiği tarihsel evreler nelerdir?
2. Ekslibris baskı teknikleri ve bu tekniklerde üretilmiş örnekler nelerdir?
3. Türkiye'de Ekslibris Sanatı hangi aşamadadır?
4. Görsel iletişim tasarımı açısından üretilmiş örnek uygulamalar nelerdir?
5. Grafik tasarım çözümlemesi açısından örnek uygulamalar nelerdir?

3.2. Araştırmanın Amacı

Ekslibris, kültürlerarası sembolüdür. Kendisi küçük ama ifadesi büyük olan bu sanatsal çalışmalar, sanatı kitapların içine kadar getirmektedir. Bu bağlamda amaç; görsel iletişim tasarımı açısından exlibris sanatını çözümlemek, bu alanda yapılmış örnek uygulamalar ve grafik tasarım çözümlemelerini yakından incelemek ve bu sanat dalı ile ilgilenen bireylere teknik ve kuramsal anlamda bir kaynakça oluşturmaktır.

3.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmada varılacak sonuçlardan,

1. Ekslibris kullanımının kitaba bir değer eklemek olduğu anlaşılmakla kitabın eğitim öğretimde ve kültürel yaşamdaki önemi vurgulanmış olacağı,
2. Ekslibris tasarımı sanatsal yaratıcılığın ve buluşçuluğun hareket alanı olabileceği, bu alanın yaşamda yer almak ve eklenmekle sanat dünyasını genişleteceği, yeni bir düşünme boyutu katacağı,
3. Ekslibris tasarımı ve kullanımının yaygınlaşmakla insanın ve toplumun estetik eğitimine katkı sağlayacağı, yasama kalite getireceği,
4. Ekslibris tasarımıyla yüksek öğretim kurumlarında grafik sanatı eğitiminde öğrencilere yeni bir bilme ve öğrenme alanı açması, bu bilme ve öğrenme alanıyla özel bir sanatsal disiplinin tanımlanmasını sağlayacağı,
5. Ekslibris tasarımcılığını ve ekslibris kullanımını özendireceği,
6. Ekslibris tasarımcılarının uluslararası ortamda sahnelenen etkinliklerde yer alması ve çalışmaları karşılığı pay alması için bir yasal engelin olmadığının bilinmesi ve

baksa ülke sanatçılarının geliştirdiği değerleri tanımayı tevsik ediciliği bakımından yarar sağlayacağı umulmaktadır.

3.4. Araştırma Metodolojisi

Çalışmada araştırma yöntemi olarak, tarama modeli esas alınmış, literatür taraması yapılmıştır. Araştırma hem tekil, hem de çoğul yönden ele alınmıştır. Tez konusu dört ana bölüm ve ilişkili alt bölümlere ayrılarak, görsel ve yazınsal dokümanlarla desteklenmiştir. Tezin dördüncü bölümünde, Türk ve yabancı sanatçıların ekslibris çalışmaları “Grafik Tasarım” ilkeleri açısından çözümlenmiş, sonuç ve öneriler kısmında ise araştırmacıya ait ekslibris çalışmalarına yer verilerek “Görsel İletişim Tasarımı” ilkeleri açısından yorumlanmıştır. Ayrıca eklibris sanatı ile ilgili öneriler sunulmuştur.

Çalışmaya Literatür tarama yöntemi ile başlanmış, bu kapsamda Türkiye ve dünyadaki önemli kütüphane arşivleri ile birlikte, İstanbul Ekslibris Derneği’ ve FISAE’ ye ait koleksiyon ve sergi kataloglarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak internet ve süreli yayınlarla da tez için gerekli olan veriler toplanmaya çalışılmıştır.

3.5. Tanımlar

Botticelli: Asıl adı Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi olan, ama daha çok Sandro Botticelli ya da Il Botticello ("Küçük Fıçı") lakabıyla bilinen İtalyan ressamıdır.

Carl Gustav Jung: İsviçreli psikiyatr. Analitik psikolojinin kurucusudur. Derinlik psikolojisinin üç büyük kurucusundan birisidir.

Garuda: Altay Mitolojisi’nde, gövdesi, kol ve bacakları insan biçimli, kartal başlı, kartal gagalı ve kartal pençeli karakuşa verilen addır.

İmdugud Kuşu: Sümer Metinleri’nde gök gürültüsü bulutlarını simgeleyen kutsal bir kuştur.

Kübizm: 20. yüzyıl başındaki temsile dayalı sanat anlayışından saparak devrim yapan Fransız sanat akımıdır. Pablo Picasso ve Georges Braque, nesne yüzeylerinin ardına bakarak konuyu aynı anda değişik açılardan sunabilecek geometrik şekilleri vurgulamışlardır.

Paul Cézanne: Fransız post-empresyonist ressam ve gezgin. Modern sanatın gelişmesine yaptığı katkılar ve etkisi nedeniyle çoğu zaman modern sanatın babası olarak anılmıştır. Empresyonizm ile kübizm arasında bir köprü oluşturmuştur.

Picasso:İspanyol ressam ve heykeltıraş. 20. yüzyıl sanatının en iyi bilinen isimlerindendir. Georges Braque ile birlikte kübizm akımının temelini atmıştır.

Soma: Hint geleneklerinde tanrılardan çalındığına ve ölümsüzlük verdiğine inanılan içkiye verilen addır.

Tarot: Ortaçağ'ın sonlarına doğru ortaya çıkmış, 78 karttan oluşan bir oyun kartı destesidir. Zamanla psikolojik destek amaçlı olarak kullanılmaya başlamış ve günümüzde kehanet ve fal ile güncelliğini korumuştur.

Venüs'ün Doğuşu: İtalyan ressam Sandro Botticelli'nin 1482–1486 yılları arasında tuval üzerine tempera ile çizdiği tablodur. Tabloda, Venüs'ün ergen bir kadın olarak denizden doğarak kıyıya çıkışı betimlenir. Dünyanın en bilinen resimlerinden biri olan tablo, Floransa'daki Uffizi'de sergilenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÖRNEK UYGULAMA VE ÇÖZÜMLEMELER

Tasarım unsurları ve ilkeleri bir sanat eseri oluşturmak için kullanılan yapı taşlarıdır. Tasarım unsurları bir resim, çizim veya tasarımı oluşturan şeyler olarak da düşünülebilir. İyi ya da kötü bütün resimler, çizimler hepsini olmasa da onların çoğunu içerecektir. Tasarım ilkeleri ise tasarım unsurları ile neler yapabileceğimiz olarak düşünülebilir.

Tasarım, güncel Türkçe sözlükteki anlamlarına bakıldığında 1. Zihinde canlandırılan biçim, tasavvur, 2. Bir sanat eserinin, yapının veya teknik ürünün ilk taslağı, tasar çizim, dizayn, 3. Bir araştırma sürecinin çeşitli dönemlerinde izlenecek yol ve işlemleri tasarlayan çerçeve, tasar çizim, dizayn ve 4. Daha önce algılanmış olan bir nesne veya olayın bilinçte sonradan ortaya çıkan kopyası anlamlarına gelmektedir. İngilizce ve Fransızcada yer alan isim ve fiil olarak kullanılan “design” kelimesinin telaffuz edildiği şekliyle Türkçeye kazandırılmış olan “dizayn” kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanılır.

4.1. Tasarım Unsurları

Klasik grafik tasarım teorisine göre tasarımın unsurları şunlardan oluşur: çizgi, şekil, doku, değer/renk ve alan.

4.1.1. Çizgi

Çizgi genişliği ve derinliği olmayan tek boyutlu geometrik şekle denir. Farklı anlatımlarla çizgi eninden daha uzun işarettir (Brainard, 1998: 26) veya sınırsız sayıda noktalara (Lauer & Pentak, 1995: 108) verilen isimdir. Çizgiler nesnelerin çevrelenmesinde veya kenarların oluşturulmasında kullanılır. Çizgi tek başına veya diğer çizgilerle ya da yüzeylerle kombinasyonlar oluşturarak; Organize olabilir. Dokulaşabilir. Göze rehberlik eder. Hareketi görselleştirir. Anlatım, konu, tema oluşturabilir. Evrensel bir anlam taşıyabilir. Çizgiler farklı keyfiyette olabilir; kıvrımlı – düz, ince-kalın, hafif-keskin, dağınık-kontrollü. Çizgilerin farklı nitelikleri farklı anlamlar veya duyguları yansıtabilir: kıvrımlı bir çizginin doğal ve canlılık imgesi vereceği gibi dümdüz ve kırık çizgiler insan yapımı ve mekanik bir duygu verebilir.

4.1.2. Şekil

Şekil kapalı bir çizgisel ögenin çevrelediği alan (Arntson, 1998: 45), farklı renk, değer veya doku ile oluşturulmuş bir alan (Arntson, 1998: 45; Stewart, 2002: 1-6), şekiller tarafından çevrelenmiş bir alan (Stewart, 2002: 1-6) olarak ifade edilir. Şekil yükseklik ve genişliği olan ancak derinliği olmayan iki boyutlu bir nesnedir. Geometrik şekiller daire, kare, üçgen, dikdörtgen gibi düz kenarları ve tutarlı eğimleri ile keskin ve kırıktır. (Zelanski & Fisher, 1996: 87) Doğal veya organik şekiller doğada bulunur. (Brainard, 1998: 38).

4.1.3. Renk

Renk ışığın bir özelliğidir. Renk ışığın cisimlere çarptıktan sonra yansıyarak görme duyumuzda bırakmış olduğu etkidir. Renkler ışıkla birlikte oluşurlar. Renkler insanların üzerinde birçok değişik duygular uyandırır. Gerçek dünyada gözümüzün algılayabildiği toplam renk sayısı, kaba bir hesaplama yaklaşık 10.000.000'dur. Ancak renkleri çıplak gözle görmenin ve algılamının, ışık, hava koşulları ve çeşitli çevresel şartların da etkilediğini hesaba katarsak, aslında bu rakam sonsuza ulaşabilir. (Yalçın, 2012, s.86). Genelde sıcak renkler uyarıcı, soğuk renkler ise gevşetici ve dinlendirici etki bırakırlar. Sıcak renk grubu sarı, kırmızı ve turuncu renklerden, soğuk renk grubu ise yeşil, mavi ve mor renklerden oluşur. Doğada karışimsız bulunan üç ana renk yani sarı, kırmızı ve mavinin birbiri ile karışmaları sonucunda üç ara renk oluşur Bu ara renkler; turuncu, mor ve yeşildir. Renk, tasarımda dikkati dürtükler. İzleyen üzerinde güçlü, duygusal ve psikolojik etkileri vardır.

Kırmızı: Heyecan ve huzursuzluk duygusunun yoğun yaşanmasına sebep verir. Gerektiği kadar kullanıldığında samimiyet ve hoşlanma duygusunu kamçılar.

Sarı: Aydınlığın temsilcisi olan bu renk neşe ve canlılığı artırır.

Mavi: Gökyüzünün rengi olan mavi soğuk ve sakin bir renktir. Karar verme, yaratıcılığı artırma gibi etkileri vardır. İnanma duygusunu da arttırdığı söylenir.

Yeşil: Baharı ve ormanı temsil eder. Tazelik, gençlik, memnuniyet ve huzur telkin eden bir renktir.

Mor: Yok olmanın ve ölümün temsilcisidir. Hüzün, korku, pişmanlık duygusu yaratır.

Beyaz: Temizlik, saflık, ferahlık duygusu verir.

Siyah: Gecenin rengidir, ağırlık, saflık, ciddiyet ve tehlikenin temsilcisidir.
Gri: Olgunluk, rahatlık, temkinli olmayı telkin eden bir renktir. Denge kurmada kullanıldığında yanındaki rengi belirgin hale getirir.

4.1.4. Değer

Işığın bir özelliğidir. Parlaklık veya ton olarak da adlandırılır. Görece parlaklık veya karanlık şeklinde de ifade edilir. (Zelanski & Fisher, 1996: 189) Değer kontrastı ışık ve karanlık arasındaki varyasyon derecesine referans vermektedir (Lauer & Pentak, 1995: 212). En yüksek değer karşıtlığı sadece siyah ve beyaz kullanılarak elde edilir (Brainard, 1998: 46). Değerlerin aralığı daraldıkça karşıtlık değeri düşer (Lauer & Pentak, 1995: 215). Aralık parlak değerlerle sınırlıysa bu yüksek anahtar olarak isimlendirilir; koyu değerlerin sınırlı bir aralığı düşük anahtar olarak isimlendirilir (Lauer & Pentak, 1995: 215). Değer bir şekle hacim eklemek için sıkça kullanılır (Brainard, 1998: 46-47); bir dairede kademeli tonlandırma onu bir küre gibi gösterebilir. Değer alan illüzyonu yaratmak için de kullanılır (atmosferik derinlik). Değer vurgu ekleyebilir; yüksek kontrast alanları düşük kontrast alanlarında belirginleşir (Lauer & Pentak, 1995: 218). Değer duyguları veya ruh halini uyarabilir. Düşük değer karşıtlığı sessiz ve sakin hissettiren ince ve ölçülü bir etki yaratır. Yüksek değer karşıtlığı heyecan ve çatışma duygularını uyandırır (Lauer & Pentak, 1995: 215). Yüksek anahtar görsellerinin hafif değerleri mutluluk ve hafiflik duygularını taşırlar (Zelanski & Fisher, 1996: 210), orta ölçekli değerler üzüntü ve depresyonu uyandırır (Zelanski & Fisher, 1996: 210), ve düşük anahtarlı resimlerin koyu değerleri korku ve gizem yaratırlar (Lauer & Pentak, 1995: 215).

4.1.5. Doku

Doku bir nesnenin yüzey kalitesidir (Lauer & Pentak, 1995: 153), pürüzlülüğü veya pürüzsüzlüğüdür (Brainard, 1998: 54), bir dokunsal yüzey hissidir (Zelanski & Fisher, 1996: 150). Gerçek veya dokunsal, doku aslında hissedilebilir (Lauer & Pentak, 1995: 153). İki boyutlu tasarımda gerçek doku kanvas hissi veya kâğıdın yüzeyidir (Lauer & Pentak, 1995: 154) veya kolâj yoluyla (Zelanski & Fisher, 1996: 151-155). Görsel dokular gerçek dokuların değer ve renk motifleri çoğaltılarak yaratılabilir (Lauer & Pentak, 1995: 158). Görsel doku işaretlerin ve şekillerin tekrarlanması yoluyla da oluşturulabilir (Stewart, 2002: 1-16). Bir sayfa üzerinde harfler ve kelimeler görsel doku

yaratabilir (Zelanski & Fisher, 1996: 162) ve farklı ölçüler ve metin arası boşluklar dokunun görünüşünü değiştirebilir (Evans & Thomas, 2004: 31).

Görsel tasarımın üç ana unsuru vardır. Görsel unsurlar, yazılı unsurlar ve destekleyici unsurlar. Uzmanlar, uygulamalı tasarım dallarını üç temel başlıkta topluyorlar.

Endüstri tasarımı: Üç boyutlu nesnelerin (makine, araç-gereç vb.) tasarımı, geliştirilmesi endüstri tasarımı olarak adlandırılıyor.

Çevre tasarımı: Bina, peyzaj ve içmekan tasarımları bu başlık altında ele alınıyor.

Grafik Tasarım: Okunan izlenen görüntülerin tasarımı şeklinde ifade edilir. Günümüzde baskı yoluyla çoğaltılacak her türlü materyalin üretiminde grafik tasarım ilke ve uygulamalarından yararlanılmakta, ayrıca; televizyon ekranının etkili kullanım ilkelerini düzenleyen TV grafik tasarımı ile bilgisayar ekranından takip edilen Internet siteleri için web grafik tasarımı hızla gelişen yan grafik sanayileri olarak karşımıza çıkmaktadır. (Twemlow, 2011: 65).

4.2. Tasarım İlkeleri

Tasarım ilkeleri etkili iletişim yaratmak için unsurları bir araya getirmekte kullanılan yol gösterici rehberlerdir. (Brainard, 1998: 92.) Tasarım unsurlarına tasarımın “Ne”si diyecek olursak ilkeleri de “Nasıl”ıdır (Faimon & Weigand, 2004: 25). Yemek tarifi benzetmesinde unsurlar yemeğin yapımında kullanılan malzemelere karşılık gelirken ilkeler ise yemeğin yapılışıdır.

4.2.1 Bütünlük

Bütünlük her bir parçanın tek tek değil bütünsel bir anlam kazanmasıdır. Bütünlük belki de tasarım ilkelerinin en önemli olanıdır, ancak çoğunlukla en zor anlaşılandır (Brainard, 1998: 112). Bütünlük tasarımın en temel ilkesidir ve diğer ilkeler tarafından da desteklenir (Evans & Thomas, 2004: 5). Tasarımın bütünlüğü olmazsa o tasarım başarılı olarak düşünülemez (Bevlin, 1994: 125). Bütünlük bütünlük bir görüntü yaratır (Lauer&Pentak, 1995: 18.) ve bu görüntüde tüm unsurlar tasarımı bir bütün olarak desteklemek için çalışırlar (Brainard, 1998: 112). Bütünlüklü bir tasarım kendi parçalarının toplamından daha büyüktür; tasarımın tek tek unsurlarının fark edilmesinden önce ilk olarak bir bütün olarak görülür (Lauer & Pentak, 1995: 21).

Bütünlük geŖalt görsel algı teorisi tabanlıdır (Lauer & Pentak, 1995: 23) ve gören kişinin gözü bir Ŗekil ve tastamam bir bütün aradığını söyler (Arnston, 1998: 75). Bu gören kişinin aslında öğeler arasında bir bağlantı, bir çeŖit düzen, tasarımda bir bütünlük aradığı anlamına gelir (Lauer & Pentak, 1995: 23). Zihin bilgiyi basitleŖtirip ve düzenlediğinden bir Ŗekil oluşur. O bunu öğeleri bir arada gruplayıp bir bütün yaratarak yapar. Zihnin öğeleri nasıl grupladığını anlamak bütünlüğün nasıl başarıldığını anlamaya yardım eder. Yakınlık yakın öğelerin gruplanmasına dayanır (Lauer & Pentak, 1995: 24); birbirine daha yakın duran öğeleri bir grup olarak görmek daha olasıdır (Arntson, 1998: 76). Yakınlık bütünlüğü yakalamanın en kolay yollarından biridir (Lauer & Pentak, 1995: 24). Tekrarlama benzerliğe bağlı gruplamaya dayanır. Birbirine benzer öğeler görsel anlamda ilişkili olarak algılanır. Herhangi bir öğe — çizgi, Ŗekil, renk, değer veya doku — yön, açı veya ölçü gibi diğer öğeler kadar tekrar edilebilir (Brainard, 1998: 112). Tekrarlama benzer öğeler yaratarak bütünlüğe yardım eder ve tasarım bütünlüğü için en etkili yollardan biridir. Hizalama öğelerin kenarlarının tek bir çizgi doğrultusunda düzenlenmesidir (Lauer & Pentak, 1995: 30). Genel anlamda hizalama gözün öğeleri gruplamasına olanak tanır. Sürdürme bir Ŗeyin –bir çizgi, bir kenar, bir kıvrım, bir yön– bir öğeden diğerine devam etmesi anlamına gelir (Lauer & Pentak, 1995: 29). Gören kişinin gözü devam eden bir çizgi veya kenarı bir öğeden diğerine takip edecek ve bu bağlantıdan dolayı o öğeleri gruplayacaktır.

4.2.2. Farklılık

Farklılık bir öğenin karakterini onu farklılaŖtırmak için deėiŖtirmek anlamına gelir (Brainard, 1998, s.114). Farklılık bütünlüğün tamamlayıcısıdır ve görsel ilgi yaratmak için ihtiyaç duyulur (Evans & Thomas, 2004, s.5). Bütünlük olmaksızın bir görüntü kaotik ve okunamaz olduğu gibi farklılığın olmadığı durumlarda da görüntü sıkıcı, donuk ve ilgi çekici olmayandır (Lauer & Pentak, 1995, s.38). İyi bir tasarım bütünlük ve farklılığın dengesi ile başarılı; öğelerin birbirine yeterince benzer olması ile onları bütün olarak algıladığımız gibi yeterince farklı olması ile de ilgi çekici buluruz (Faimon & Weigand, 2004, s.30). Öğeleri farklılaŖtırmak çizginin inceliği, kalınlığı, değeri, rengi, açısı, uzunluğu; Ŗeklin büyüklüğü, rengi, oryantasyonu ve dokusu, tipi; rengin tonu, değeri, doygunluğu; değerin karanlığı, aydınlığı, üst ve alt anahtar değerleri, değer karŖıtlıėı; dokunun pürüzlülüğü ve düzlüğü ile sağlanır. Bütünlük ve

farklılığın entegrasyonu için etkili bir yol bir tema üzerinde varyasyonların oluşturulması ile sağlanır.

4.2.3. Vurgu

Vurgu bir tasarımda odak noktası yaratır (Lauer & Pentak, 1995: 42); o en önemli olana nasıl dikkatleri çekeceğimizdir (Stewart, 2002: 3-15). Vurgu olmaksızın, gören kişinin resme bakışını çekmeksizin iletişim gerçekleşmez (Stewart, 2002: 3-17). Ön plana çıkması gereken unsur ile ikinci planda kalması gereken unsur arasında gerçekleştirilen yön, biçim, doku, renk, ton ya da çizgi kontrastı ile sağlanabilir. Bir anomali veya normdan uzaklaşan bir şey de kendini gösterir ve dikkatimizi çeker, mesela tropik bir sahilde kışlıklarını giyinmiş bir kişi. Vurgu yerleştirme ile de sağlanabilir. Aynı yere doğru uzanan çizgiler bir odak noktası yaratır (Lauer & Pentak, 1995: 49). Bir öğenin boşluktaki pozisyonu ile diğerlerinden izolasyonu da vurguyu yaratabilir (Lauer & Pentak, 1995: 49). Vurgu ile ilgili unutulmaması gereken nokta her şey vurgulandığında hiçbir şeyin dikkati çekmediği ve aslında vurgulanmadığının bilinmesidir (Stewart, 2002: 3-15).

4.2.4. Denge

Denge bir tasarımdaki görsel ağırlığın eşit olarak dağıtılmasıdır (Lauer & Pentak, 1995: 73). Bir tasarımda denge unsuru varsa, o tasarım kendisiyle “barışık” demektir. Görsel denge dikey eksen etrafında oluşur ve gözler eksenin iki tarafında da görsel ağırlığın eşit dağılımına ihtiyaç duyar (Faimon & Weigand, 2004: 110). Bir tasarım iki farklı dengede ele alınabilir. Simetrik denge (Bir eksene göre aynı mesafede olma) Asimetrik denge (Bir eksene göre farklı mesafelerde yer alma). Simetrik denge veya formel denge aynı zamanda iki taraflı denge olarak bilinir (Bevlin, 1994: 143). Bu sıkıcı da olabilir (Brainard, 1998: 96). Simetrik denge sıklıkla mimaride kullanılır. Simetri dengeyi tekrarlama yoluyla gerçekleştirirken asimetri dengeyi kontrast yoluyla gerçekleştirir.(Arntson, 1998: 61-69). Asimetrik veya enformel denge eşit görsel ağırlığa sahip farklı öğeleri kapsar (Lauer & Pentak, 1995: 80); aşırlık eşittir ama öğeler birbirinin aynısı değildir (Brainard, 1998: 97). Bir ara yüz tasarımında –ki bunun mutlaka bir web sitesi olma zorunluluğu yok – ferahlığı ve basitliği en kolay şekilde simetriden yararlanarak ortaya çıkarmanız mümkündür (Yalçın, 2012: 47). Görsel ağırlığı şunlar etkiler:

- Pozisyon – merkezden daha dışarıda yer alan bir öge daha ağır hissedilir (Arntson, 1998, s.65); merkeze yakın yerleştirilmiş geniş bir nesne kenara yakın yerleştirilmiş daha küçük bir nesne ile dengelenebilir (Lauer & Pentak, 1995: 87).
- Ölçü, daha geniş daha ağır hissedilir (Arntson, 1998: 66)
- Doku, daha karışık bir dokuya sahip öge daha basit bir dokuya veya dokusuz bir ögeye göre görsel olarak daha ağırdır (Arntson, 1998: 66)
- İzolasyon, yalıtılmış bir öge daha ağır bir görselliğe sahiptir (Arntson, 1998: 66).
- Değer, daha koyu olan daha ağır hissedilir (Faimon & Weigand, 2004: 106).
- Değer kontrastı, daha yüksek değer kontrastına sahip olan öge daha ağırdır (Arntson, 1998:67).
- Nicelik, çok sayıda küçük nesneler bir geniş nesneyi dengeleyebilir (Stewart, 2002: 3-11).
- Oryantasyon, çapraz yönlendirme yatay veya dikey yönlendirmeden daha fazla görsel ağırlık taşır (Stewart, 2002: 3-13).
- Şekil, daha karmaşık şekillere sahip öğeler basit şekillere göre daha ağır hissedilir (Arntson, 1998: 68).
- Renk, daha parlak ve daha yoğun renkli öğeler daha ağır hissedilir Asimetrik denge düzenli olamayan, ilgi çekicidir (Brainard, 1998: 97) ve simetrik dengeye göre daha dinamiktir.

Merkezden yayılan biçimdeki denge bütün öğelerin merkezi bir noktadan dışarıya doğru dairevi dağılımı ile gerçekleşir (Lauer & Pentak, 1995, s.90) ve görsel ağırlık eşit olarak dağılır (Brainard, 1998: 101). Radyal denge tasarımın merkezinde güçlü bir odak noktası yaratır (Lauer & Pentak, 1995: 90). Saatlerin görüntüleri ve papatyalar radyal dengeye örnek verilebilir.

4.2.5. Alan

Alan iki boyutlu tasarımda zorunlu olarak düzdür; genişlik ve yüksekliği vardır ama derinliği yoktur. Gören kişinin zihninde boşluk illüzyonu yaratabilecek belli işaretler vardır (Zelanski & Fisher, 1996: 122). Bu işaretler kullanılarak sanatçılar ve tasarımcılar üç boyutlu olarak algılanabilecek resimler yaratabilirler (Lauer & Pentak, 1995: 166).

Ölçü boşluk illüzyonu yaratmak için en kolay yollardan birisidir (Lauer & Pentak, 1995: 168). Uzaklaşan cisimlerin gittikçe küçüldükleri yaşamımızda öteden beri gözlemlediğimiz bir olay olmasından dolayı büyükçe bir görüntü daha küçük olana göre daha yakın görünecektir (Lauer & Pentak, 1995: 168). Örtüşen unsurlar resimde derinliği akla getiren bir diğer kolay yoldur (Lauer & Pentak, 1995: 173). Nesneler bir diğerini örttüğünde örten nesne örtülene göre önde algılanır (Zelanski & Fisher, 1996: 134).

Kompozisyonel yer resimde dikey olarak konumlandırılmış biçimi yerini ima eder. Alt kısım, ön plan yani resmin bakan kişiye en yakın parçası gibi görülürken üst kısım arka plan olarak yani en uzak parça gibi görülür (Zelanski & Fisher, 1996: 134-135). Resimde daha yükseğe konulan nesne en uzakta gibi algılanır (Lauer & Pentak, 1995: 174). Atmosferik derinlik boşluk illüzyonu vermek için değer, karşıtlık ve renk kullanır (Lauer & Pentak, 1995: 176).

4.2.6. Zıtlık (Karşıtlık)

Zıtlık tasarımı ilgi çekici hale getiren iyi bir ilkedir. Zıtlık okuyucunun dikkatinin dağılmasını engeller. Çizgiler, şekiller ve grafikler zıtlık yaratabilir.

4.2.7. Ritim (Devamlılık)

Görsel tasarımda nesnelerin uyum oluşturacak şekilde dengelenmesidir. Ritim gözün tasarımdaki önemli parçaları yakalamasını, tasarımın mesajının kolaylıkla algılanmasını sağlar.

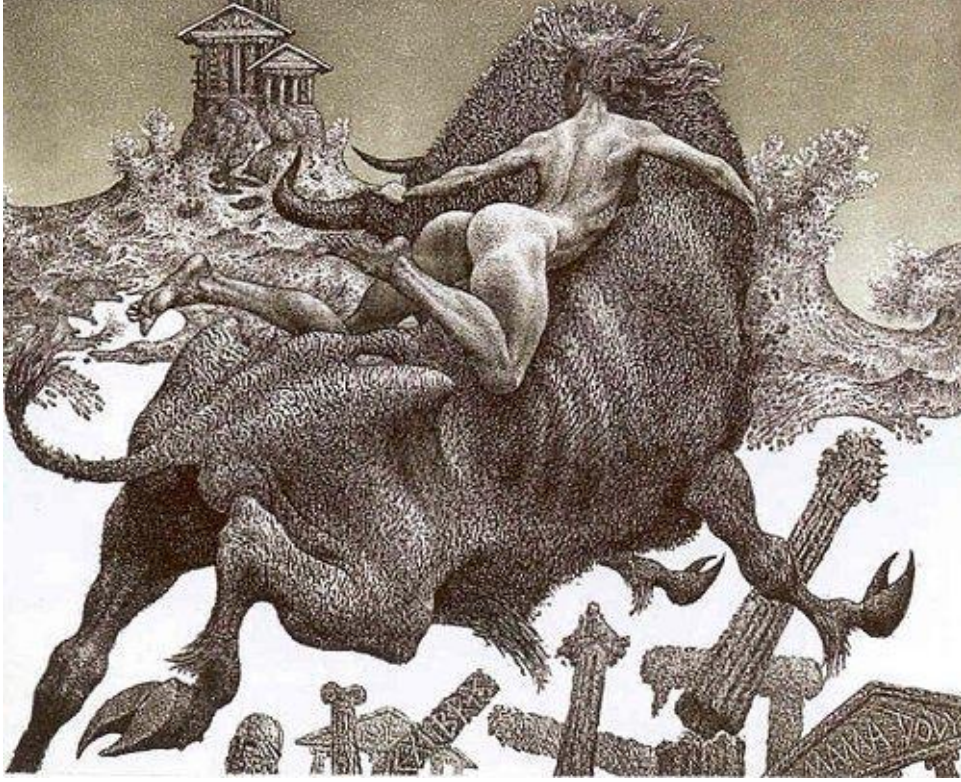
4.2.8. Oran/Orantı

Oran boyut ile şekil arasındaki ilişkidir. İyi bir orantı için elemanların boyutlarını iyi değerlendirmek gerekir.

4.3. Julian Dimitrov JORDANOV

Bulgar sanatçı Julian Dimitrov JORDANOV tarafından 2003 yılında yapılan ekslibris çalışması, metal gravürdür. Asitle yedirme ve akuatinta (C3+C5) tekniğinin bir arada kullanıldığı ekslibrisin boyutu 88/109 mm olup, Mama DODY adına yapılmıştır. Ekslibris kapalı kompozisyon olarak tasarlanmıştır. Kompozisyonda dikkati çeken ilk şey, mitolojik boğa figürüdür. Olabildiğince güçlü ve devasa olan boğa, hareketli ve

gergindir. Sirtında taşıdığı kadın onu, sol eli ile yatıştırmaya çalışmaktadır. Her iki figürde aynı yöne bakmaktadır. Sol tarafta belirsiz bir güç figürlerinde bu gerginliği yaratmaktadır.

Resim 34. Julian Dimitrov JORDANOV, C3+C5, 88/109 mm

Kaynak: <http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=235&bhcp=1> Erişim: 11.09.2013

Kompozisyonda, azgın dalgalar yatay formda, kuleler ise dikey form oluşturacak biçimde kullanılmıştır. Bundan hareketle kompozisyondaki biçimsel yapı hakkında şunları diyebiliriz;

a) Görsel unsurlar, yatay ve dikey hizalandığından, izleyicilerin bu unsurları ve arasındaki ilişkileri kavraması kolaylaştırılmıştır.

b) Görsel unsurlar, dikey ya da yatay eksen, veya hem dikey hem de yatay eksenler dikkate alınarak eşit aralıkta dağıtıldığından, izleyicide denge ve eşitlik duygusu uyandırmaktadır.

c) Hitap edilen izleyici kitlesinin özellikleri, farklı tasarım unsurlarının (yazı, resim vb.) kullanılmasını zorunlu kılmıştır.

“EXLIBRIS” ibaresi, kompozisyonun alt tarafında yer alan yatay sütun üzerinde, diğer görsel unsurlarla bütünlük oluşturacak biçimde büyük harflerle yazılmıştır. İbare, yer aldığı nesnenin genel yapısına uygun olarak sert ve katıdır. Sağ alt köşede bulunan tapınak çatısı üzerinde ise “Mama DODY” ismi yer almaktadır.

Kompozisyonun renk düzeni, tek rengin hakimiyetinde olduğundan izleyicide daha olumlu ve uzun süre akılda kalacak izlenimler bırakmaktadır. Renkler, ayrıca “EXLIBRIS” ve “Mama DODY” ibarelerinin okunurluğunu da doğrudan etkilemiştir.

4.4. Gennady PUGACHEVSKY

2007’ de, Ukraynalı sanatçı Gennady PUGACHEVSKY tarafından, “S. Brodovych” adına yapılan çalışma, X6 (Plastik oyma baskı / Plastic engraving) tekniği ile yapılmış olup, 96/ 120 mm ebatlarındadır.

Gennady PUGACHEVSKY, diğer çalışmalarında olduğu gibi, bu çalışmasında da geleneksel yapının ötesinde daha farklı biçimsel formlar kullanmıştır. Kompozisyonda kullanılan tüm görsel unsurlar geometrik bir biçime sahiptir. Bu biçimleri, sanatçının bütün çalışmalarında görebiliriz. Doğada var olan böcekten kadına, tapıntan salyangozun kabuğuna kadar farklı sistemlerle oluşmuş bu biçimler geometrik bir düzen içinde görülür. Bir taş parçası bile mükemmel bir tapınak olmaya çalışır. Her oluşan şeklin belli bir sistemi ve estetiği vardır. Örneğin kanatların, melekleri taşımasını sağlayan formu, belli bir sistem doğrultusunda tasarlanmıştır. Bu sistemli form, beraberinde işlevselliği ve estetiği de getirmektedir.

Gennady PUGACHEVSKY’ in bu tasarımındaki genel strateji, bir kavramın içeriğini deforme etme stratejisidir. Bu da bize, Kübizm in kurucusu olan Pablo Picasso ve Cezanne’ın “iki gözümüz olduğuna göre bir nesneyi aynı anda birbirinden biraz farklı açıdan görüyor olmalıyız” düşüncesini anımsatmaktadır. Bu iki ressam resimlerinde birden çok bakış açısıyla geometrik biçimler kullanmışlardır. Tıpkı Picasso gibi, tıpkı Cezanne gibi Pugachevsky’ de biçimleri, hatta insan figürlerini bile geometrik şemalara indirgemiş, kompozisyonda geometrik düzeni bütün saflığı ve titizliği ile kullanmıştır.

Kompozisyon, açık bir kompozisyonudur ve figürler bir ahenk içerisinde yerleştirilmiştir. İlk dikkatimizi çeken figür, “kanatlı kadın” figürüdür. Kadın, yarı açık bir antik tiyatro sahnesinde, palyaçonun çaldığı müzik eşliğinde dans etmektedir. Sahne duvarlarında yer alan roma rakamları, mekanın antik bir roma tiyatrosu olduğunu

göstermektedir. Tiyatro, iki tarafı kapalı üçgen bir mimariye sahiptir. Kompozisyonda, tarot sembolleri (ay, yıldız, salyangoz, oyun zarları, sinek, palyaço, sinek, maça vb.) yer almaktadır. Aslında kompozisyon, bir “tarot falı”nın antik tiyatrodaki sergilenme sahnesidir. Kadın figürünün elindeki kader çarkı, kehaneti sembolize etmektedir.

Görsel öğeleri yerleştirme açısından dikkat edilmesi gereken nokta, en fazla dinamik olan kısmın sunum materyalinin sol üst kısmı olduğudur. Bu sebeple, “EXLIBRIS S. BRODOVYCH” ibaresi, kompozisyondaki biçimsel unsurlarla bütünlük teşkil edecek biçimde sert yapılıdır ve kompozisyondaki boşluğu doldurmaktadır.

Resim 35. Gennady PUGACHEVSKY, X6, 96/120 mm

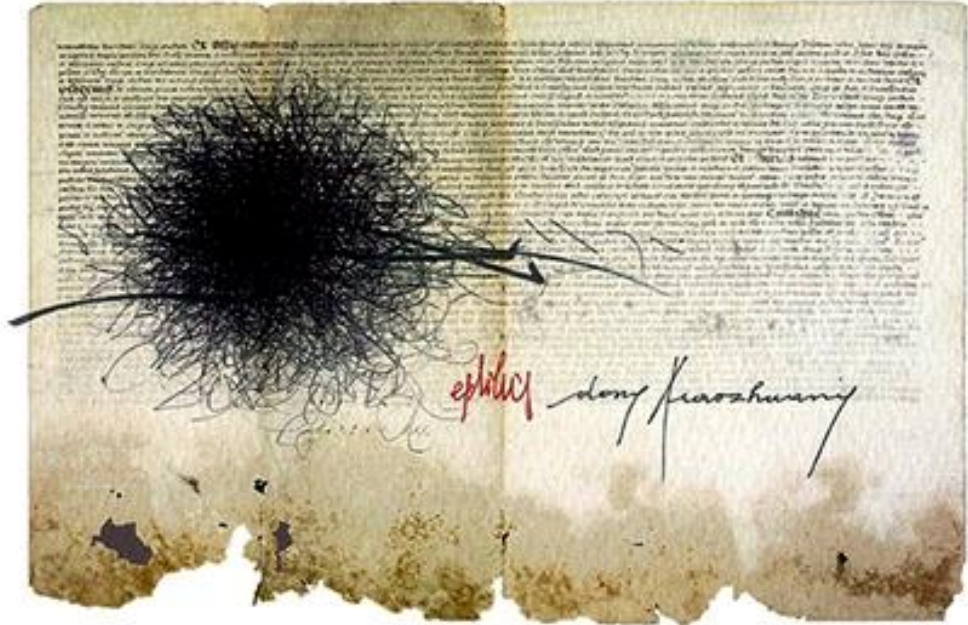
Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html Erişim: 10.05.2013

Kompozisyonun genel renkleri mavi ve kahverengidir. Görsel unsurlardaki uygun renk kullanımı kompozisyonu zenginleştirmiş, hareket etkisi kazandırmıştır. Kullanılan renk sayısı sınırlandırılmış, etkili renk kombinasyonları kullanılmıştır.

4.5. Martin R. BAEYENS

“Dong Xiaozhuang” adına yapılan çalışma, Belçikalı sanatçı Martin R. BAEYENS tarafından kağıda aktarılmıştır. CGD (bilgisayarda özgün tasarım) tekniğiyle çoğaltılan çalışma, 94/145 mm ebatlarındadır.

Martin R. Baeyens’in çalışmalarına bakıldığında doğa ile teknoloji arasındaki dengeleri derinlemesine araştırdığı ve özellikle çok renkli manzaralar ve yaprak dokuları içinde elektronik devrelerin zıtlığından yararlandığı, bununla da zengin içerikli, etkili perspektifler yarattığı görülür. Doğa görünüşleri üzerinde yer alan bazı harita parçalarının, renk bantlarının, geometrik biçimlerin ve tipografik öğelerin imgesel çağrışımları dikkat çekicidir.

Resim 36. Martin R. Baeyens, CGD, 94/145 mm

Kaynak: <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/83>, Erişim: 11.09.2014

Hasip Pektaş, Martin R. Baeyens ile ilgili olarak düşüncelerini şöyle ifade eder:

“Belçikalı sanatçı Martin R. Baeyens, gerek ekslibrislerinde gerekse büyük boyutlu çalışmalarında doğa merkezli tarih, teknoloji ve yaşamın izlerine ağırlık vererek kendini anlatmaktadır. Doğaya olan duyarlılığını, derin perspektif içindeki parsel parsel tarlalarda, çerçeveden çıkacakmış gibi coşan denizlerde ya da böyle bir şeyi hatırlıyorum dedirtecek boyutta sürpriz soyutlamaları ile ilginç çiçeklerde görmek

mümkündür. Onu asıl ilgilendiren konu, insanların doğaya yaptığı müdahale ve yaratacağı olumsuzluklardır. Kısaca bugünü sorgulayıp yarının ne olacağına dikkat çekmektir. Baeyens'in önceki dönem çalışmalarında manzaraların ve deniz dalgalarının gerisinde elektronik devreleri, harita parçaları ve geometrik biçimler görürüz. Ayrıca bir denge ögesi olarak da kullanılan ince renk bantları, küçük oklar ve renk tuşları dikkatimizi diri tutmada işlevini layıkıyla yerine getirmektedir. Bu öğeler, yarattıkları zıtlıklarla, imgesel çağrışımlarla sanki bizlere bir uyarı, bir hatırlatma yapmakta ; Nereye kadar gideceksiniz ? demekte dir. Çağdaş yaklaşımları ile ekslibris sanatında da önemli bir yeri olan Baeyens'in, 13 cm' yi geçmeyen küçük alanlarda o kıvrak kalem kullanışlarıyla, fırça tuşlarıyla doğayı ne kadar etkili yorumladığını görmek mümkündür. Sanki bir kitap gibi resmin bir yanı doğanın izlerini taşıırken diğer yanı tarihi, nostaljiyi ya da insan bedeninin kıvrımlarını yansıtır. Kendine has kaligrafisiyle kullandığı ekslibris ve sahibinin adı, mutlaka en doğru yerde, en dengeli bölgededir. Çünkü o yazı grubu, son durağını bulana kadar çok yer değiştirmiş, araştırmaya tabi tutulmuştur”(<http://www.hasippektas.com/MartinHk.html>, 2013).

Kompozisyon açık bir kompozisyonudur. Kompozisyonda ilk dikkatimizi çeken, kitap sayfalarından oluşmuş iki sayfalık exlibris'tir. Çalışmanın üst kısımları doğallığını muhafaza ederken, aşağıya doğru suyun etkisiyle çürümeye başlamış, oluşan dokular estetik bir hava yaratmıştır. Kompozisyonun sol tarafında yer alan siyah görsel, bize gözdeki irisi anımsatmaktadır. Estetik fırça darbeleri ve çizgilerle oluşturulmuş görsel, konunun dikkatini sol tarafa yönlendirmektedir. Çizgiler, coşkulu ve bağımsız hareket etmektedirler. Kompozisyonun sağ tarafındaki boşluk ise, ferahlık ve sükunet sağlamaktadır. “Dong Xiaozhuang” ibaresi kompozisyonun sağ tarafından yer almış, Bayens'in kendine has kaligrafik yazısıyla ve küçük harflerle ifade edilmiştir. Kompozisyonun merkezinde ise kırmızı renkte, küçük harflerle çözümlenmiş “exlibris” ibaresi yer almıştır. Bayens, siyah lekeler arasına kırmızıyı koyarak, tasarımda denge ve kontrast etkisi yaratmıştır.

Kompozisyonun genel renkleri, siyah ve sarıdır. En iyi okunabilirlikten en az okunabilirliğe doğru bir sıralamanın yapıldığı bu çalışmada “Sarı zemin üstüne siyah” birinciliği almaktadır. Önemli objelere dikkat çekmek için bu objelerde parlak ve koyu renkler kullanılmıştır. Çalışmadaki önemli unsurlar özellikle sözcükler kolayca görülebilmektedir. Bayens, bunu sağlamak için zemin ile önalandaki kontrast renkleri ustalıkla kullanmıştır.

4.6. Hasip PEKTAŞ

Hasip PEKTAŞ tarafından, “J. M. BERTRAND” adına yapılan çalışma, 1987 yılında, X3 = Linolyum baskı (Linocut) tekniği ile kağıda aktarılmıştır. Çalışmanın boyutu, 130/ 130 mm’dir.

Kompozisyon, kapalı ve üçgen formlu bir kompozisyonudur. Kompozisyonda ön planda olan en önemli görsel unsur, dolmakalem tutan el’dir. En önemli görsel öge, sol merkeze yerleştirilmiş, böylelikle dikkati çekecek biçimde vurgulanmıştır. Kalemin altında bir parmak izi görüntüsü yer alır ve büyük olasılıkla sanatçının önemli bir noktaya parmak basma hikayesini anlatmaktadır. Sanatçının, exlibris yapmış olduğu kişi J. M. BERTRAND’ı simgelediğinden, sanatçı için önemli bir şahsiyet olduğu düşünülebilir.

Resim 37. Hasip PEKTAŞ, X3, 130/130 mm

Kaynak: <http://www.hasippektas.com/>, Erişim Tarihi: 10.05.2013

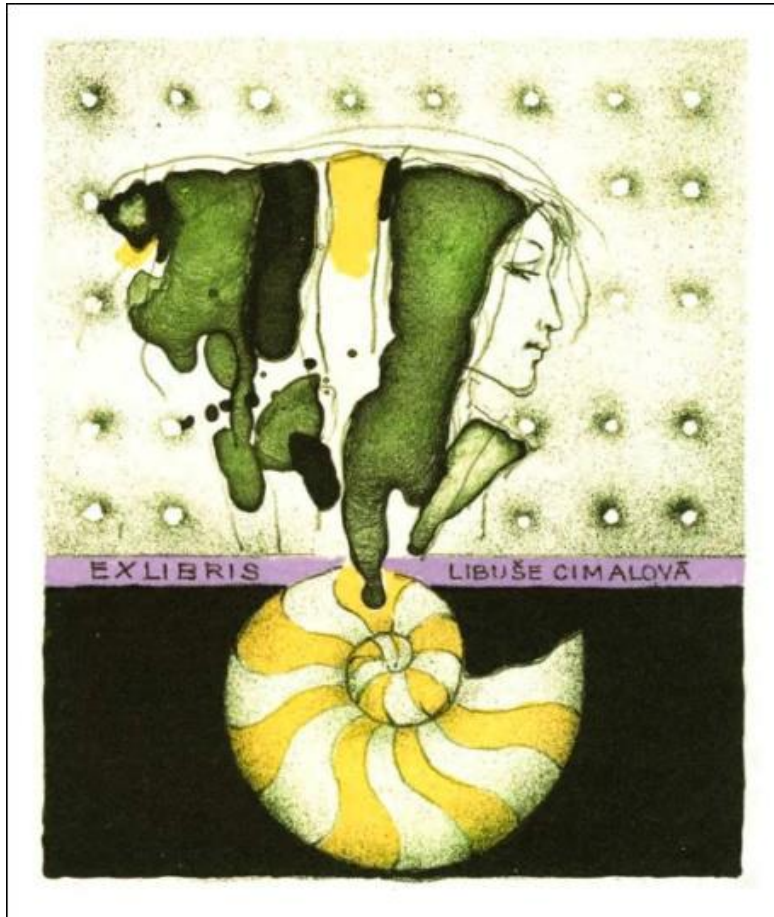
Kompozisyondaki elin her iki tarafına yerleştirilen, siyah zemin üzerine beyaz ve büyük harflerle “EXLIBRIS”-“J.M.BERTRAND” ibaresi yerleştirilmiştir. İbareler birbirine zıt kutuplar oluşturmuştur. İbarelerin çevrelediği beyaz zemin üzerinde belli-belirsiz yazılar görülmektedir. Bu yazılar, ibarelerle sarmal bir hareket oluşturacak biçimde sıralanmıştır. Çalışmadaki görsel unsurlar, dikey ve yatay form dikkate alınarak

eşit ağırlıkta dağıtıldığından izleyicide denge ve eşitlik duygusu uyandırmaktadır. Bu' da dinamizm'dir.

Kompozisyonun genel rengi, sarıdır ve onu destekleyen yeşil renk kullanılmıştır. Pektaş, çalışmadaki önemli unsurların kolayca görülebilmesini sağlamak için zemin de zıt renkleri kullanmış, önalanda ise önemli noktalara veya ayrıntılara dikkat çekmek için sarı rengi kullanmıştır. Zira, sarı, dikkat çekiciliğin ve ilginin rengidir.

4.7. Vladimir SUCHANEK

“LIBUSE CIMALOVA” adına yapılan çalışma, Çekoslovakyalı sanatçı Vladimir SUCHANEK tarafından, 2010 yılında kağıda aktarılmıştır. L1 = Taş baskı (Autolitography) tekniğiyle kağıda aktarılan exlibris, 120/100 mm ebatlarındadır.

Resim 38. Vladimir SUCHANEK, L1, 120/100 mm

Kaynak: http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html Erişim: 16.07.213

SUCHANEK' in kompozisyonlarında derin bir hayal gücü ve şiir karakterli unsurlar yer almaktadır. Bu hayal gücünü, baskı malzemesi olan taşla bütünleştirmiş, bunun sonucunda da zengin ekslibris çalışmaları ortaya çıkarmıştır.

Kompozisyonun ana merkezinde, deniz kabuğundan sıyrılmış kadın figürü ve oluşum aşamasında olan, silüet halindeki diğer figür yer almaktadır. Figür, derin duygularla aşağı doğru bakmakta ve diğer figüre sırtını vermektedir.

Kompozisyon, mor bir bordürle ikiye ayrılmıştır. Çalışmanın üst tarafında simetrik nokta vuruşlu delikler kullanılmış, bununla da zemin etkisi ve kompozisyonda derinlik yaratılmıştır. Zemin zıtlıkların kontrolündedir. Dikey unsurların sıradanlığından sıyrılmak için sanatçı, yatay bordür kullanarak kompozisyonu dengelemiştir. Görsel öğeleri yerleştirme açısından dikkat edilmesi gereken bir nokta en fazla dinamik olan kısmın çalışmanın merkezi olduğudur. Görsel unsurlarda oransızlıktan kaçınılmış, esnek bir denge sağlanmaya çalışılmıştır.

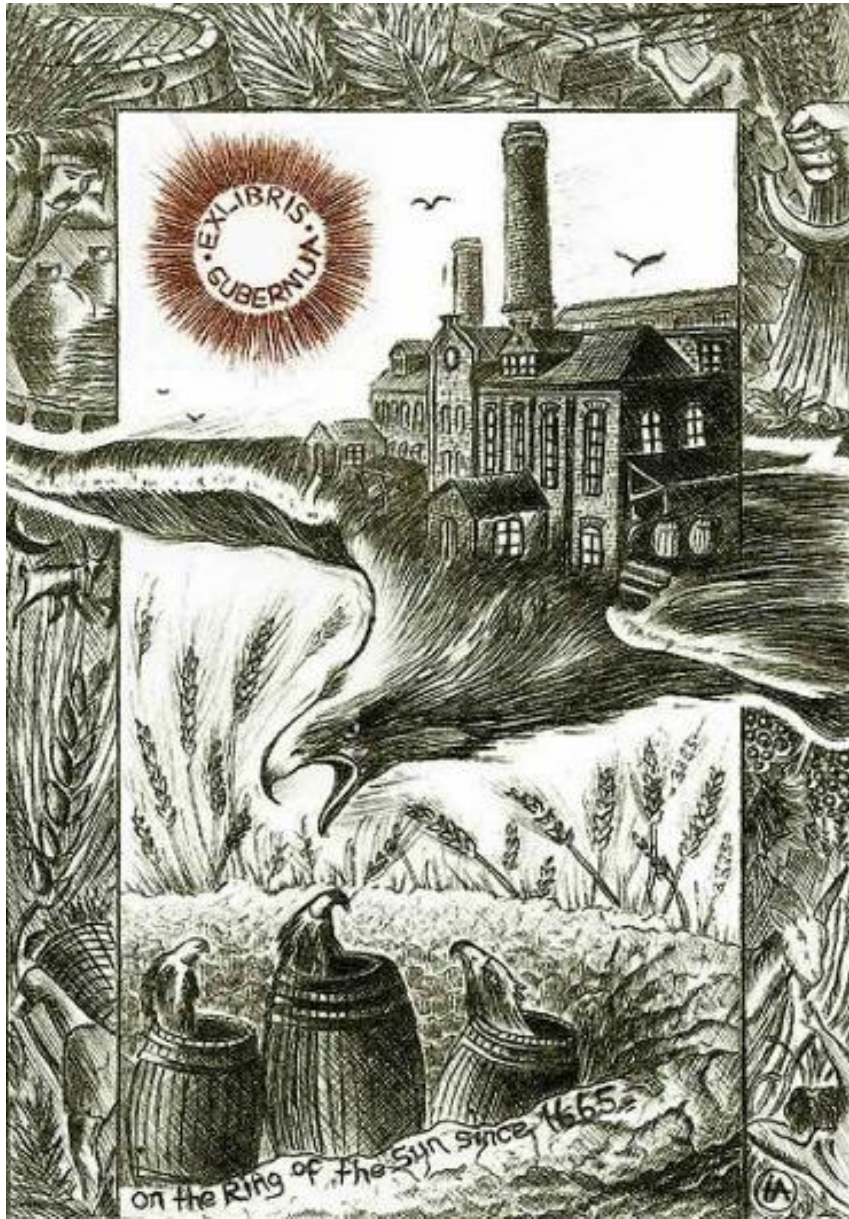
Kompozisyonun merkezinde bulunan figürün, sağ tarafında büyük harflerle "EXLIBRIS" ibaresi kullanılmış, sol tarafta ise "LIBUSE CIMALOVA" ismi yer almıştır.

SUCHANEK, merkezi figürde kontrast olan, sarı, yeşil ve beyaz rengi kullanmış, bunu yaparken de mor rengi diğer renklerle barışık hale getirmeyi ve bir arada kullanmayı ustalıkla başarmıştır. Arka plan ve ön plan renk zıtlıkları görseldeki önemli unsurların kolayca görülebilmesini sağlamak için zemin ile ön planda zıt renkleri kullanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Ekslibris, üzerinde taşıdığı resimsel ve tipografik öğeleriyle etkili ve önemli bir iletişim aracıdır. Ekslibriste kullanılan resim ve yazı sahibini simgeler. Kendi dönemini anlatması nedeniyle ekslibris, tarihi bir belgedir. Eğilimlere ve sosyal çevreye göre farklılıklar gösteren bu sanat dalı, yaratıldığı dönemin bir tür aynasıdır. Taşıdığı biçimle, tipografik ve kaligrafik yapılarıyla bulunduğu dönemin kültürel özelliklerini yansıtır”(http://www.hasippektas.com/MartinHk.html,2013).

ÖRNEK UYGULAMA: 1

Resim 39. İsmail ASLAN, C4, 120/80 mm

2007’ de yapılan bu ekslibris çalışmasının konusu; “Bira” olup, Kuru Kazıma (Drypoint) tekniği ile kağıda aktarılmıştır.

Ekslibriste dikkati çeken en önemli görsel öge, “kartal” figürüdür. Kartal, sırtında devasa bir bira fabrikasını, boş ve ahşap bira fiçilerinde gizlenmiş üç kartal yavrusuna götürmektedir. Bu, aslında gündelik bir yaşam hikayesinin mitolojiye uyarlanmış versiyonudur. Hikaye, her gün marketten üç torununa süt taşıyan dedenin, sabrının bittiği noktada, marketteki tüm sütleri torunlarına taşıma hikayesidir. Kartal simgesi, kişileştirilmiştir. Çünkü kartal, Hint geleneklerinde tanrılardan alındığına ve ölümsüzlük verdiğiğine inanılan içkiye verilen addır. Pek çok sembolde ve alegoride kartal bir kurban taşıırken betimlenir. Bu gerçekte, daha alt seviyeli varlıkların, güçlerin, içgüdülerin daha yüksek güçler için feda edilmesinin sembolüdür. Dante kartala Tanrı der, Jung ise kartalı sadece “yükseklik” olarak tanımlar. Güneşle ve dişil doğayı döleyen eril eylemle özdeşleştirildiğinden kartal aynı zamanda babayı simgeler. Kartal ayrıca cesur uçuşuyla, hızıyla, gök gürlemesiyle ve ateşle karakterize edilir. Bu yüzden de kahramanlık asaletini işaret eder. Uzakdoğu’dan Kuzey Avrupa’ya kadar kartal, gücün ve savaşın tanrılarıyla özdeşleştirilen bir kuş olmuştur. Karada yaşayan arslanın havadaki özdeşi olarak kabul edilir, bu yüzden de bazen arslan başı ile simgelendiği görülür. Vedik Geleneğe göre, kartal aynı zamanda haberci olarak da önemlidir, İndra’dan Soma’yı getirendir. Polonya Sanatı’nda kartal yıldırımın ve savaş türü bir çabanın sembolüdür. Tüm Doğu Sanatı’nda genellikle savaşırken gösterilen kartal bu halleriyle bazen dünyasal ve göksel geyikleri kuyruklarından birbirine bağlayan İmdugud Kuşu, bazen de yılanla savaşan Garuda’dır. Kartal olmanın gereği yükseklerle çıkmak ve yüksekten kuşbakışı denen bakışla olayları ve durumları değerlendirebilmektir. Yüksekçe çıkmanın, yüksek fikirlerle olmanın yararı ise geniş bir açıdan bakmayı sağlamasıdır. Yükselinmediği, yerde ve yatay durumda bulunduğu zaman çok büyükmüş gibi gözükken olayların, kuşbakışıyla geniş bir açıdan bakıldığında, son derece küçük bir yer kapladığı ve sadece bir detayı oluşturduğu daha rahat görülür. Örneğin yerde iken kişinin önünde bir kara parçası veya bir su birikintisi varsa, o kara parçasını veya su birikintisini çok büyük bir alan olarak algılayabilir veya o su birikintisi kişiye adeta bir okyanus gibi görünebilir fakat yükseldiği zaman, yüksek bilgi ve yüksek enerji ile daha önce gördüklerini değerlendirdiğinde bütün içerisinde onun aslında ne kadar küçük bir yer kapladığını, onun sadece küçük bir detaydan ibaret

olduğunu, adeta çok büyük bir tabloyu meydana getiren bir resimler bütünü'nün küçük bir parçası olduğunu görmesi mümkün olur. Küçük parçalardan kastedilen onların önemsiz olduğu değildir fakat o, bütünü oluşturan küçük bir parçadır, aslında bu daha çok kişilerin idrakleri ile ilgili bir durumdur. Kişi yerde olduğunda her şeyi o küçük parça olarak görmeye başlar. Küçük toprak alanın ve küçük su birikintisinin çok büyük bir alan kapladığını zanneder fakat yukarı çıkabilirse, kuş bakışı ile o alana, olaylara veya duruma bakıp, değerlendirebilirse, onun sadece bütünü oluşturan küçük bir parça olduğunu çok rahat görecektir.

Aşağıdan bakıldığında; yani olaylar düşük enerjili, düşük frekanslı enerjilerle değerlendirildiğinde, olayın arka planına ait olup görülemeyen birçok detay ve durum gözden kaçırılır, yüksekte bakıldığında ise tablo olabildiğince net görülür. En azından sadece kişinin kendi baktığı yönden değil, birçok açıdan olayları gözlemleme imkanı bulması mümkündür. Gerçekte, kuşbakışı denmesinin asıl anlamı da budur; insanın sadece kendi açısından değil, karşısındakilerin duygu, düşünce ve haletleri açısından da olaylara bakabilme, bunları o şekilde değerlendirme imkanı vardır. Kişi yükseldiği zaman yüksek bilgiyle temasa geçer, bütüne dokunur, daha bütünsel bir bakış açısıyla olayları değerlendirir. Birçok açı devreye girdiği için aşağıda iken bakılarak elde edilen değerlendirmelerin seyri değişir. Kartal sembolü aynı zamanda da daha fazla özgürleşmeyi temsil eder. Daha fazla özgürleşmek ise, yasalara uygun hareket edebilmektir.

Ruhsal Öğretilerde, insanlara karşılaştıkları olaylara kartal bakışı ile bakmaları, olayların içinde kaybolmamaları tavsiye edilir. Bu maddenin varlık üzerindeki hakimiyetine son verebilmek, maddeye hakim olmak, maddeyi kontrolü altında tutmak demektir ki; yaşama kartal bakışı ile bakabilen insanlar, şuurlu olarak eğitime-eğitilme sürecine katılan, vazife realitesinin birer neferi olma sıfatını kazanan insanlardır.

Genel olarak dikdörtgen biçiminde olan bu ekslibris çalışması, tasarım öğeleri açısından incelenecek olursa, yatay ve dikey bir hareketliğin olduğu gözlemlenebilir. Kompozisyon, açık bir kompozisyonudur. Tasarımdaki görseller, asimetrik bir kompozisyon düzeni içerisinde sıralanmıştır. Sağ tarafta kartal figürü, sol tarafta ise fiçiler içerisinde kartal yavruları bulunmaktadır. Hareketli kartal figürü, durağan yavrularına doğru hareket etmektedir ve bu dinamizm'dir. Kompozisyonun etrafı görsel unsurlarla çerçevelenmiştir. Biranın imal edilmesi için gereken tüm süreçler bu unsurlarla ifade edilmiştir.

Kompozisyonda derinlik unsuru ise arka planda başaklar kullanılarak verilmiştir. Zira başak,bolluk ve bereketi sembolize etmektedir. Başaklar, birbirine zıt formda kullanılarak asimetrik bir denge oluşturulmuştur.

Litvanya’da düzenlenen Uluslararası Ekslibris Yarışması için yapılan bu çalışmada, “exlibris gubernija” ifadesi güneş içerisinde, güneşin genel formu ile paralellik gösterecek şekilde kompozisyonun görsel unsurlarından biri olarak kullanılmıştır. Alt tarafta ise fiçılar içerisinde kartal yavrularını , her türlü tehlikeden koruyacak olan çukur yapı üzerinde “on the ring of the since 1965 (1965’ten beri güneşin halkasında)” ibaresi yer almakta ve yine bu ibare kompozisyondaki görsel yapıyı deforme etmeyecek biçimde, tasarım unsurlarından biri olarak kullanılmıştır.

Kompozisyonun genel rengi, yeşil bakırtaşı’dır. Bitkilerin ve yeni hayatın rengidir yeşil. Zira ‘yeşil şeyler’ yapmak deyişi, faydalı, üretken davranış için kullanılan bir argodur. O zaman kompozisyonun rengi için ‘Yüce Yeşil’dir diyebiliriz. Çünkü Yeşil bakırtaşı neşe sembolüdür. Kullanılan diğer renk, kırmızı bakırtaşı’dır. Güneş bu renkle ifade edilmiştir. Zira kırmızı bakırtaşı, ateşin ve kızgınlığın rengidir.

ÖRNEK UYGULAMA: 2

2007’ de Habip Kanca adına yapılan bu ekslibris çalışmasının konusu; Salyangoz’ dur. Çalışma, Kuru Kazıma (Drypoint) tekniği ile kağıda aktarılmıştır.

Ekslibriste dikkati çeken en önemli görsel öge, “Dua Eden Dilek Ağacı”dır. Dilek ağacının üzerinde yaşlı bir salyangoz ve yasak elmayı yeme çabasında olan çıplak kadın figürü yer almaktadır. Konuda yer alan tüm figürler sosyal yaşamdan alınan bir hikayenin mitolojiye yansımasıdır. Kahramanlar, kişileştirme yoluyla sembolize edilmiştir. Hikayede salyangoz tasviriyle sembolize edilen kahraman, gündelik hayatında bir kıza aşık olmuştur, ama karşılıksız bir aşktır bu. Her gün evinin önündeki ağacın gölgesinde bekleyen kahraman, bu ağacın altında sevdiği kıza ulaşmak için dileklerde bulunur, hatta bu yolda tüm yasakları kırma eğilimini bile göze alacak kadar cüretkar ve asidir. O nedenle dilek ağacında ki her bir kumaş parçası, aslında kahramanının her bir dileğidir, umutlarıdır. Bu bize tuhaf gelebilir. Peki neden hayallerini bir kağıda resmedipte duvara asmak garip karşılanır?

Ya da hayal ve istekler söze döküldüklerinde neden imkansız ve komik görünür? Belki de başkalarının hayalleri kendi hayallerinden büyük olduğu için duyulan kıskançlıktır. Her insanın içinde uyandırılmayı bekleyen bir güç vardır. İşte bu yüzden

çok istediğiniz bir şeyi elde edebilir, kimileri için imkansız diye adlandırılan bir olayı gerçekleştirebilirsiniz. Siz onu ne kadar çok isterseniz içinizdeki güç sizi o kadar çabuk ulaştıracaktır. İsteklerinizi dilerken açık ve net olun. Mesala evinizin önündeki ağaca çabut bağlayın, hikaye de ki kahraman gibi...

“Çaput Bağlama”; bazı ağaçlara ve kutsal sayılan yerlere bez veya çaput bağlamak, bu yolla adakta bulunmak inancı Anadolu’da hala sürmektedir. Bu inançların kökeni eski Türklerin çaput bağlanması yoluyla dilek dileyerek adak adaması kansız kurban sayılan inançlarına dayanır. Kutsal yerlerdeki ağaçlara bez bağlama âdeti, geniş bölgelere yayılmış çok eski bir inanıştır.

Kompozisyonda dikkatimizi çeken diğer görsel öğe; Yaşlı Salyangoz’ dur. Salyangoz, ağacın gövdesi arasına sıkışmış, çıplak kadın motifinin üzerinde bulunmaktadır. Aslında bu arzulara ulaşma umududur. Zira salyangoz; kısmetin, müjdeli bir haberin beklentisi, umududur, kahve falında.

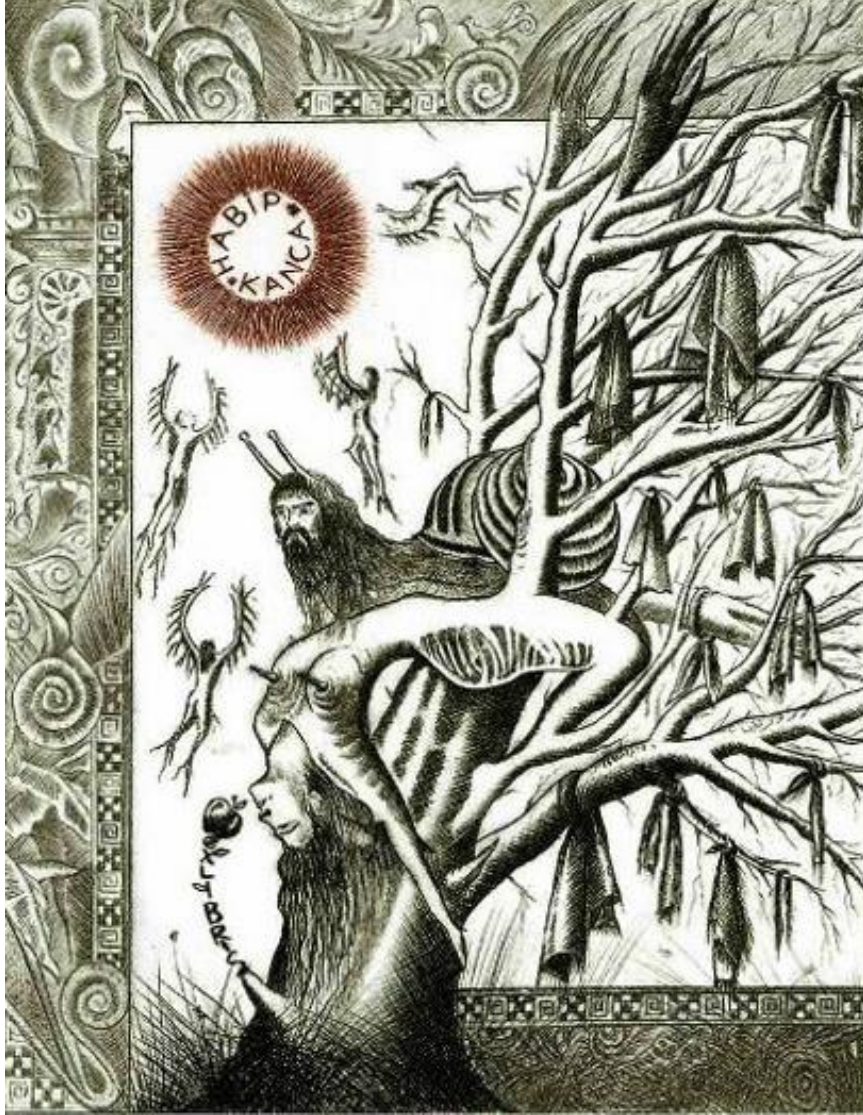
Diğer görsel öğelerden biri de, çıplak kadın formundaki ağaç dalıdır ve yasak elmayı yeme çabasındadır. Burada yasak elma ile ifade edilmek istenen, aslında cinselliktir. Daha çok, yapılan işin kötülüğüne dikkat çeken bir yaklaşım vardır. Bu kavram insanlığın ortaya çıktığı ilk çağlarda yanlış yaptıkları eylemlerden ötürü kendi yaşantılarını mahvetmeleri ve kendi yaptıkları yüzünden zorlukları bulunan çok kötü bir yaşama sürüklenişini de anlatmaktadır. Bu teorik olarak anlatılan birçok kitapta, yazıtta geçmektedir. Mu Kıtası yazıtları, metafizik konuları ve spirütüel ilimler buna örnek olarak gösterilebilir. Bu bize Adem ile Havva’nın Cennet’ten kovulmasını anımsatmaktadır.

Kompozisyona derinlik kazandırmak için geri planda güneşe ulaşmaya çalışan, ağaç gövdesinden ayrılmış çocuk formundaki melekler kullanılmıştır. Melek formunda ki çocuklar, Tanrı’ya kahramanın dileklerini ulaştırma görevini üstlenen köprülerdir.

Çalışmada, yarı-açık kompozisyon kullanılmıştır. Dikdörtgen formunda tasarlanan ekslibrisin etrafı, mitolojik dönemin izlerini taşıması açısından, görsel unsurlarla çerçevelendirilmiştir.

Meksika’ da yapılan Uluslar arası Ekslibris Yarışması için hazırlanan bu çalışmada, “habip kanca” ibaresi güneş içersinde, güneşin genel formu ile paralellik gösterecek şekilde kompozisyonun görsel unsurlarından biri olarak kullanılmıştır. “Exlibris” ibaresi ise, yasak elma ile ağaç arasında dal görevini üstlenmiş biçimde tasarlanmıştır. Bu da dinamizm’dir.

Kompozisyonun genel rengi, yeşil bakırtaşı'dır. Bitkilerin ve yeni hayatın rengidir yeşil. Zira 'yeşil şeyler' yapmak deyişi, faydalı, üretken davranış için kullanılan bir argodur. O zaman kompozisyonun rengi için 'Yüce Yeşil'dir diyebiliriz. Çünkü Yeşil bakırtaşı neşe sembolüdür. Kullanılan diğer renk, kırmızı bakırtaşı'dır. Güneş bu renkle ifade edilmiştir. Zira kırmızı bakırtaşı, ateşin ve kızgınlığın rengidir

Resim 40. İsmail ASLAN, C4, 120/90 mm

ÖRNEK UYGULAMA: 3

2010' da Zeynep Yaren Aslan adına yapılan bu ekslibris çalışmasının konusu; Kötülük'tür. Çalışma, Kuru Kazıma (Drypoint) tekniği ile kağıda aktarılmıştır. Ekslibriste dikkati çeken en önemli görsel öge, Akbaba'dır. Güneşin üzerinde, onu

sarmalayan, hareketli akbaba figürü yer almaktadır. Akbaba tasviri ile sembolize edilen kötülüğün ta kendisidir aslında. Yunan Mitolojisi'nde de, insanlara korku salan, arsız ve dengesiz olarak ifade edilen akbaba, felaketin habercisi olarak da nitelendirilir. Hikaye, gündelik hayatta mutluluğa erişme çabasında olan aşıkların, bu eylemlerinin bir başkası tarafından engellenme hikayesidir. Yine kötülük sahnededir.

Kompozisyonda dikkatimizi çeken diğer görsel öğe; Güneş'tir. Akbaba tarafından kamufle edilen güneş, aydınlanmayı, mutluluğu, koruyuculuğu ve refaha ermeyi sembolize etmektedir.

Diğer görsel öğelerden biri de, Allı Turnalar'dır. Allı Turnalar, aşkı, hasreti, özlemi ifade etmektedir. Zira Türk kültüründe kutsal sayılan birçok kuş türü içerisinde turnanın ayrı ve özel bir yeri bulunmaktadır. Çünkü, göklerin özgürlük sevdalıları olarak bilinen turna kuşlarının, Gök Tanrı'yı temsil ettiği varsayılmış ve ona kutsal bir kimlik yüklenmiştir. Aynı kutsal kimliğin islâm tasavvuf geleneği içerisinde de sürdüğünü görmekteyiz.

Gururlarına düşkün, son derece sade bir hayat tarzını tercih eden turna kuşları, gökyüzünün engin maviliklerinde uçarken, her bir kanat vuruşları müziğin notaları gibi ahenkli, Çiirin sözleri gibi armoniktir. Onların simgesel görüntüleri içerisinde, birçok imgesel anlam da ortaya çıkmaktadır. Bu imgelerin her birinin ayrı ayrı çözümlenmesi ile, turnaların Türk kültürü içerisindeki somut değerleri anlaşılmış olur.

Turnalar kimi zaman coşkun, kimi zaman hüznün, bazen de mutluluğun habercisi olmuşlardır. Birçok halk Çiirinde, özellikle halk türkülerinde duyguların anlatımında turnayı aracı olarak görürüz. Turnanın türkülerde bu kadar geniş yer almasında, onun Türk halkı tarafından çok sevilmesi etkili olmuştur.

Türkülerde turna kuşunun çok yaygın olarak kullanılmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bunların arasında en önemli yeri, turnanın göçmen bir kuş olması, diyar diyar gezmesinden ötürü, onun haber getirip götürme görevini üstlenmesi tutmaktadır. Bu özelliklerinden ötürü turnalar gurbette kalanın, hasret çekenin, nazlı yârdan ayrı olanın duygularına tercüman olurlar.

Ankara'da yapılan Uluslararası Ekslibris Yarışması için hazırlanan bu çalışmada,

“Zeynep Yaren Aslan” ibaresi akbabayı, güneşin genel formu ile paralellik gösterecek şekilde kompozisyonun görsel unsurlarından biri olarak kullanılmıştır.

Kompozisyonun genel rengi, yeşil bakırtaşı'dır. Bitkilerin ve yeni hayatın rengidir yeşil. Zira 'yeşil şeyler' yapmak deyişi, faydalı, üretken davranış için kullanılan bir argodur. O zaman kompozisyonun rengi için 'Yüce Yeşil'dir diyebiliriz. Çünkü Yeşil bakırtaşı neşe sembolüdür. Kullanılan diğer renk, kırmızı bakırtaşı'dır. Güneş bu renkle ifade edilmiştir. Zira kırmızı bakırtaşı, ateşin ve kızgınlığın rengidir.

Resim 41. İsmail ASLAN, C4, 110/75 mm

ÖRNEK UYGULAMA: 4

2007’de “Jimmy Cartter”(1) adına yapılan bu çalışmanın konusu; Savaşa Hayır’dır. Çalışma C3 = Asitle yedirme (Etching) tekniği ile kağıda aktarılmıştır.

Ekslibriste dikkati çeken en önemli görsel öge, birbirine kenetlenmiş eller’dir. Eller, farklı kültürlere, ırklara ve uluslara ait milletleri, savaş karşısında birlik ve beraberliğe davet etmektedir. Ellerin etrafını sarmalayan kurşunlar bulunmaktadır. Bir döngü halinde olan bu hareket, çalışmaya dinamizm kazandırmıştır. Kurşunların içerisinde farklı uluslara ait alfabetik metinler bulunmaktadır.

Kompozisyonun merkezinde ise, konunun önemini belirtmek için parmak izi kullanılmıştır. Bu da “konuya parmak basmak” deyiminden hareketle konunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Exlibris, kapalı kompozisyon olarak tasarlanmıştır. Kompozisyonda iki farklı geometrik form kullanılmıştır. Dairsel olan kompozisyon içerisinde, kare form oluşturan birbirine kenetlenmiş eller bulunmaktadır. Kompozisyona, yatay ve dikey eller hakimdir. Eller, kompozisyonun merkezinin etrafında çevrelenmiştir. Kompozisyondaki tüm öğeler hareketsizdir, yani statiktir.

Resim 42. İsmail ASLAN, C3, 90/90 mm

“Exlibris” yazısını görmek için yapıta çok dikkatli bakmak gerekmektedir. Çünkü, “EXLIBRIS” yazısı, kompozisyonun sağ üst köşesinde, resim- metin bütünlüğünü korumak için büyük harflerle yerleştirilmiştir. Yazının yerleştirildiği mekan dikkatli incelenirse, bir kurşun biçiminin varlığı belirir. “EXLIBRIS” yazısı dört kurşundan birini oluşturmuştur. Yazının serbest düzeni, resimdeki diğer öğelerle ahenk içindedir.

Çalışmanın genel rengi kahverengidir. Kahverengi sosyal dengenin rengidir. Birbirine kontrast olan kahverengi ve yeşilin kullanıldığı bu çalışmada farklı etkinin hissedildiği söylenebilir. Kahverengi ve yeşilin, resmin her köşesine dengeli bir biçimde dağıldığı görülür. Çalışmanın ortasında yeşil renk, diğer alanlarda ise kahverengi kompozisyona hakim olmuştur.

Yazı karakteri konuya uygun olarak sert karakterlidir ve büyük harf ile yapılandırılmış durumdadır. Yine dengeyi sağlamak açısından yazı, resmin sağ üst tarafına kompoze edilerek yerleştirilmiştir.

Çalışmadaki görsel öğeler, sert kontör çizgileri ile birbirinden ayrılmıştır. Görsel öğeler arasındaki geçişler yok denecek kadar azdır. Kontör çizgileri asitle yedirme tekniği ile daha yumuşak hale getirilmiş, bununla birlikte çalışmaya rölyef etkisi kazandırılmıştır.

ÖRNEK UYGULAMA: 5

2008’ de yapılan bu ekslibris çalışmasının konusu; “Bisiklet” olup, Kuru Kazıma (Dry point) tekniği ile kağıda aktarılmıştır.

Ekslibriste dikkati çeken en önemli görsel öğe, “melek” figürüdür. Melek, elinde bulundurduğu kanatlı bir bisikleti, istridyenin içinde uyumakta olan bebeğine hediye etmek üzeredir. Bu, aslında mitolojik bir yaşam hikayesinin gündelik hayata uyarlanmış versiyonudur.

Hikaye, hamile olan bir kadının, bebeğinin istridye içinde doğmuş olduğunu görmesi ve ona uçan bisiklet hediye etme rüyasıdır aslında. Çalışma bu rüyadan ilham alınarak yapılmıştır. Çalışmadaki görsel unsurların tümü mitolojik hayattan birer alıntıdır.

Artık elinde mitolojinin anahtarı var. Ruhun tüm kapılarını açmakta özgürsün.” Jung

Jung'a göre; insanlığın kolektif bilinçaltına bağlanıp bu simgeleri, varlıkları buradan çekip dünyamıza da getiren bizleriz. Kimisi aslında bir erdemin kimisi ise bir kötülüğün sembolü olabilir. Hep birlikte "Bir ve Bütün"ü tamamlayan sıfatları ve özellikleri de barındırırlar. Kimilerine göre yaşamış, kimilerine göre efsane, mit, masal ne olursa olsun sayfalarda, filmlerde en önemlisi hayal gücümüzde hala yaşamaktalar ve yaşayacaklar... Mitoloji ve mitolojik yaratıklar, bizi, bize anlatan önemli sembolizma barındıran kaynaklardır. İnsanı ve evreni tanımak isteyip de mitoloji ile ilgilenmemek olası değildir. Mitoloji ve mitolojik figürler; kendini bilmek, tanımak için değerli birer hazinedir. Her yolculuk kişinin kendinde başlar yine kendinde biter... Kahramanın yolculuğudur bu, kahraman da bizlerizdir, öğreti, erdemler ve erdemsizlikler hep birlikte yaşanarak okuyucuya iletilir.

Resim 43. İsmail ASLAN, C4, 110/85 mm

Hikaye bize Botticelli'nin "Venüs'ün Doğuşu" adlı eserini anımsatmaktadır. Botticelli eserini birçok kaynaktan ilham alarak yaratmıştır. Bunlardan en önemlisi dönemin ünlü şairi Angelo Poliziano'nun Venüs'ün doğuşunu anlattığı şiiridir. Bu şiir Aphrodite için yazılmış bir Antik Yunan ilahisinden alıntıdır. Venüs, Yunan aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite' nin Latin Mitolojisindeki karşılığıdır.

Hikaye de, Kronos (Zeus'un babası) tanrı katında hükümdarlığı eline geçirmek için kendi babası Ouranos'un cinsel organını keser ve Akdeniz'e atar. Denizde düşen organın oluşturduğu köpüklerden tanrıça Aphrodite doğar. Aphrodite bir deniz kabuğu içinde yol alarak Kıbrıs kıyısında karaya çıkar.

"Venüs'ün Doğuşu"nda olduğu gibi bu çalışmada da bebeğin doğum anı resmedilmiştir. Kompozisyonun merkezinde yer alan melek ona yoğun duygularla bakmaktadır. Bir yandan da, geleceğin müjdecisi olarak olan bilinen papağanını kolunda taşımaktadır. Papağan şaşkınlık içerisinde olup biteni anlamaya çalışmaktadır. Kabuğun içinde bebeği tüm görkemi ile görmekteyiz. Duru güzelliği, ve zarafeti ile melek izleyiciyi cezp etmektedir. Dönemin güzellik anlayışını yansıtan vücut hatları ile melek mütevazı bir duruş sergilemektedir.

Kompozisyonun sağ tarafında meleğin elinde mitolojik kanatlı bir bisiklet yer almaktadır. Üzerindeki giysi, bir meleğe yakışacak kadar şık ve zariftir.

Çalışmada tarzdan ödün verilmemiş, belirli noktalarda gerçekdışı duruş ve biçimler yaratılırken özgünlüğünü korumuştur. Meleğin, standart insan ölçülerinden fazla uzun olan vücut oranları, çalışmanın kendine özgü tarzına dair ayrıntılardır.

Çalışmanın yapılmasının tek amacı, mitolojiye dair bir hikayeyi resmetmek değildir, bir sentez yaratılma amacıdır. Bu gözle bakacak olursak: Bebek doğuşu ile dünyaya güzellik getirmektedir, aynı Venüs gibi dünyaya güzellik sunmaktadır.

Bu amaçla uyumlu olacak şekilde çalışmanın genelinde yeşil rengin hakimiyeti göze çarpar. Kompozisyonun sol köşesinde yer alan güneşin rengi kırmızı olarak kullanılmış, kompozisyon renk anlamında tekdüzelikten sıyrılmıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Ekslibris, kitapların iç kapaklarına yapıştırılan, kitap sahibini yücelten, resim ve yazıdan oluşan ya da yalnız yazı elemanlarının etkileyici biçimde kullanılarak şekillendirilen özgün, ebarı küçük ama ifadesi büyük olan grafiksel çalışmalardır.

Tüm görsel sanatlarda olduğu gibi exlibris sanatı da diğer estetik kaygıya, kompozisyon ve çok ciddi bir şekilde tipografi bilgisine, dengeye ve orana ihtiyaç duyar. Dijital ortamda alınan, resim, heykel, grafik vb. plastik sanatlar temel eğitiminde verilen bu disiplinli dersler sayesinde gelişen ustalık ve vizyon, exlibris sanatının altyapısını oluşturmaktadır.

Toplumlarda yaşama karşı daha duyarlı bireyler yetiştirilmesi, teknolojinin ve sanatın işlevsellik kazanması, düşünsel ve sanatsal anlamda estetik algının geliştirilmesine bağlıdır. Bu bağlamda Ekslibris Sanatı disiplinler arası bir bütünlük içerisinde estetik algının ve düşüncenin geliştirilmesine hizmet etmektedir. Bu sebeple;

1. Kitabın ilgi görmesi, kitabın değerini arttırması ve kitap mülkiyetini belirlemesi için ekslibris yararlı ve gerekli görülmelidir.

2. Bir iletişim aracı olan ekslibrisin kullanımı sanat ufkunu genişletecektir.

3. Ekslibris konusu, Türkiye’de ki Tasarım Bölümlerinde ders olarak yer almalıdır.

4. Dünyada oldukça yaygın olmasına rağmen Türkiye’ de yeni yaygınlaşmaya başlayan ekslibris sanatının yaygınlaşmasına yönelik kurs ve programlar düzenlenmeli, konfreanslar verilmelidir bu vesile ile gençler harekete geçirilmelidir.

5. Ekslibrisi kitaba yapııştırarak kullanımını özendirmek için ekslibris koleksiyonculuğu ve müzeciliği teşvik edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Arntson, Amy E. (1998). "Graphic design basics". Fort Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers.
- Bevlin, Marjorie Elliott (1994). "Design through discovery", 6. baskı. Fort Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers.
- Birinci Ekslibris Yarışması Kataloğu, (2003), Ankara.
- Brainard, Shirl (1998). "A design manual", 2. baskı. Upper Saddle River, NY: Prentice- Hall.
- Ergün, Mehmet (2004), "Kitapsever" ile "Kitap Tutkunu". Adam Sanat Dergisi. İstanbul.
- Evans, Poppy & Thomas, Mark A. (2004). "Exploring the elements of design". Clinton Park, NY: Delmar Learning.
- Faimon, Peg & Wiegand, John (2004). "The nature of design". Cincinnati, OH: HOW Design Books.
- Fisae (2010). 33. Uluslararası Ekslibris Yarışması Kataloğu. İstanbul.
- İkinci Uluslararası Ekslibris Yarışması Kataloğu (2007). Ankara.
- Keenan, James P. (2003). The Art of the Bookplate. Barnes & Noble Books. New York.
- Lauer, David & Pentak, Stephen (1995). "Design basics". 4th edition. Ft. Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers.
- Lupton, Ellen & Miller, J. Abbott (1991). "The ABCs of: The Bauhaus and design theory". Princeton Architectural Press.
- Manguel, Alberto (2001). Okumanın Tarihi. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- Okur, Gökhan (1998). Exlibris ve İletişim. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Pektaş, Hasip (2003). "exlibris". Yapı Kredi Yayınları. Ankara.
- Rona, Zeynep (2003). "Exlibris ve Özgün Baskıresim Sergisi". Türkiye Sanat Yıllığı. İstanbul.
- Stewart, M. (2002). "Launching the imagination". McGraw- Hill. New York.
- Temel, Sema Ilgaz (1997). "Kitabın İçindeki Mülkiyet Sembolü Exlibris". Sanatsal Mozaik Dergisi. İstanbul.
- Twemlow, Alice. (2011). "Grafik Tasarım Ne İçindir?". Yem Yayınları. İstanbul.

Zelanski, Paul & Fisher, Mary Pat (1996). "Design principles and problems", 2. Baskı.
Fort Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers. New York.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.bookplate.org>, Erişim: 04.10.2013.
- <http://www.fisae.org/whatarecgd.html>, Erişim: 12.05.2013.
- <http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=235&bhcp=1>,
Erişim tarihi: 13.02.2013.
- http://www.aed.org.tr/yarismakatalog/yarisma_index.html, Erişim: 12.23.2013.
- <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/12>, Erişim: 17.03.2014.
- <http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=235&bhcp=1>,
Erişim: 23.07.2013
- <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/6>, Erişim: 18.09.2014.
- <http://www.hasippektas.com>, Erişim: 12.05.2013.
- <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/347>, Erişim: 24.09.2014.
- [http://www.ebay.com/itm/EXLIBRIS-BOOKPLATE-EROTIC-1934-NUDECZECH-
MIKULAS-GALANDA-X7-P1-14X10CM-EE-61-/301206444294](http://www.ebay.com/itm/EXLIBRIS-BOOKPLATE-EROTIC-1934-NUDECZECH-MIKULAS-GALANDA-X7-P1-14X10CM-EE-61-/301206444294),
Erişim: 12.03.2013.
- <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/166>, Erişim: 03.11.2014.
- <http://www.geocities.com/Athens/Olympus/4369/Bookplate/societies.html>,
Erişim: 12.04.2013.
- <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/185>, Erişim: 09.08.2014.
- <http://www.exlibris-competition-varna.org/gallery/83>, Erişim: 11.09.2014
- <http://www.aed.org.tr/Content.aspx?ID=8>, Erişim: 21.04.2014.
- <http://www.fisae.org/whatareex.html>, Erişim: 11.09.2013.
- [http://www.photoshopmagazin.com/general/content_details.asp?contID=910&contentP
ageID=392&period=&p=2](http://www.photoshopmagazin.com/general/content_details.asp?contID=910&contentPageID=392&period=&p=2), Erişim: 05.12.2013.
- <http://members.tripod.com/~Bookplates/eroti.html>, Erişim: 17.04.2013.
- <http://members.tripod.com/~Bookplates/yar.sntci.html>, Erişim: 12.07.2013.
- <http://www.hasippektas.com/>, Erişim: 09.06.2014
- http://www.skovenborg.dk/Exlibris_WineExlibris.html, Erişim: 22.06.2013.
- <http://bilisimg.wordpress.com/2012/10/15/tasarim-unsurlari-ve-ilkeleri>,

Erişim: 13.10.2013.

http://xotaris.gr/exhibitions_d.php?category_id=35&subcategory_id=35&article_id=168, Erişim: 11.05.2014.

<http://www.pinterest.com/pin/451626668855791976>, Erişim: 12.02.2014.

http://acikders.hacettepe.edu.tr/dersler/ders_belge/OTMT/otmt/Seferoglu_OTMT_2.2.GorselUnsurlar. Erişim: 12.10.2012.

http://.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TASARIM. Erişim: 21.10. 2012.

http://www.hasanyalcin.com/modernwebtasarimi/hy_kitap.php. Erişim: 12 Ekim 2012

[http:// www.mimoza.marmara.edu.tr](http://www.mimoza.marmara.edu.tr). Erişim: 13.06.2013.

ÖZGEÇMİŞ

1972’de Elazığ’da doğdu. İlköğrenimini ve liseyi Elazığ’da tamamladı. 1999’da Fırat Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, Grafik Programını birincilikle bitirdi. 2002’de Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik bölümünden birincilikle mezun oldu. Halen Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisansına devam etmektedir.

ÖDÜLLER :

2007 - Dünya Üçüncülüğü, (The Prize of Regional Library “Luben Karavelov”- Ruse)

III. International Exlibris Competition ,“2 be eu”- Rouse 2007/ Ruse, Bulgaristan

2007 - Teşvik Ödülü, The International Biennial Contest GraMARINA 2007 / Odessa, Ukrayna

2010 - Birincilik Ödülü, Fırat Üniversitesi Karikatür Yarışması / Elazığ, Türkiye

ULUSLARARASI SERGİLER :

2014 - VII. International Ex Libris And Small Graphic Forms Competition, “Secrets of Cold Sea”/ Polonya

2014 - Xth International Competition for Ex libris “Ex Amore” / Ruse, Bulgaristan

2010 - The III rd International Ex-libris Competition, “İstanbul 2010” / İstanbul, Türkiye

2010 - 18. Uluslararası Hazar Şiir Akşamları, “Sevgi ve Hoşgörü”, İllüstrasyon-Fotoğraf- Afiş ve Kitap Sergisi / Elazığ, Türkiye

2009 – XXXII. FISAE International Ex-Libris Congress, Yaroslavl 2009 / Moscow, Rusya

2009 - International Biennial Show / IX. Edition / “Grafica ed Ex Libris” / Italia

2009 - V. International Competition For Ex Libris / Ruse, Bulgaristan

2009 - XIII. International Biennial of Small Graphic Forms and Ekslibris / “Ostrow Wielkopolski 2009” / Polonya

2008 - The Contemporary Printmakings and Ex-libris from Turkey /“ Dialogue” / Sint -Niklaas, Belçika

2008 - IV. International Competition For Ex Libris “120 years Liuben Karavelov Regional library” / Ruse, Bulgaristan

2008 - IV. International Ex Libris Competition.“Bicycle”/ Bodio Lomnago, İtalya

2007 - Ex-libris Exhibition in Canada, SNAP Gallery / Edmonton, Kanada

2007 - III. International Ex Libris Competition.“Opera and Melodram”/ Bodio Lomnago, İtalya

2007 - Exlibris -Exhibition in Finland, STOA Cultural Centre of Eastern Helsinki / Helsinki, Finland

2007 - International Biennial Contest “GraMARINA 2007”/ Odessa, Ukraine

2007 - International Exlibris Competition “ Bread-Cultural Heritage” / Belgrade, Yugoslavia

2007 - VII. International Graphic Competition for Ex Libris. “Gliwice 2007” / Gliwice, Poland

2007 - International Ex Libris Triennial “Ioan Slavici” IV. Edition, Arad 2007 / Arad, Romania

2006 - V. International Ex Libris Biennial “Snail” / Zacatecas, Mexico

2006 - International Competition For Ex Libris “From the books of Europe” / Ruse, Bulgaria

2005 - II. International Ex Libris Competition “Fairy Tales And Legends” / Bodio Lomnago, Italia

2005 - The International Competition Of Ex-libris.Gubernija. “On The Ring Of The Sun Since 1665” / Lithuania

2005 - International Ex-Libris Exhibition “Mail Art Day” / Gadel -Xylon, Arjantin

2002 - Uluslararası Silifke Kültür Haftası Sergisi / Mersin

ULUSAL SERGİLER:

2007 - “Kedi” Konulu Resim Sergisi / İstanbul

2006 - Altıkat Resim Sergisi, Datça Betçe Sanat Galerisi / İstanbul

2002 - “Tarihi Mersin” Konulu Baskı resim Sergisi, Nevid Kodallı Sanat Galerisi / Mersin

2002 - Hacettepe Üniversitesi, I.Ulusal Mezuniyet Sergisi, Çağdaş Sanatlar Kültür Merkezi / Ankara